

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı

Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BİYOLOJİ EĞİTİMİNDE EVRENSEL HAYVAN HAKLARI İLE İLGİLİ
ÖĞRETMEN ADAYLARININ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Fatime ÇİĞİL

Danışman
Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ

Konya 2024

ÖNSÖZ

Tez araştırma çalışmalarım boyunca bilimsel deneyimleri ile bana, tezimin her aşamasında gösterdiği her türlü yardım ve destek için tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ' a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü araştırmam boyunca maddi manevi desteğini her zaman hissettiğim kıymetli eşim Hüseyin ÇİĞİL'e beni yalnız bırakmadığı için, bütün eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen yanımda olan annem Şerife TUNÇKOL ve babam Ramazan TUNÇKOL' a teşekkürü borç bilirim.

Fatime ÇİĞİL
KONYA- 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR DİZİNİ	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
1.1 Problem Durumu.....	6
1.2 Araştırmanın Amacı.....	9
1.3 Araştırmanın Önemi.....	9
1.4 Sayıtlar	12
1.5 Sınırlılıklar	12
3. MATERYAL VE METOD.....	13
3.1 Araştırmanın Modeli.....	13
3.2 Araştırmanın Örneklemi	13
3.3 Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri	13
3.4 Verilerin Toplanması	15
3.5 Verilerin Analizi	15
4. BULGULAR.....	15
5. TARTIŞMA	36
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	44
7. KAYNAKÇA.....	46

TABLULAR DİZİNİ

<i>Tablo 1. Biyoloji Eğitimi Öğrencilerinin Evrensel Hayvan Haklarına Yönelik Tutum ve Davranışlarına Yönelik Hazırlanan Anket Soruları.....</i>	14
<i>Tablo 2. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet dağılımı</i>	15
<i>Tablo 3. “Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	16
<i>Tablo 4. “Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	17
<i>Tablo 5. “İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.....</i>	19
<i>Tablo 6. “Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.....</i>	20
<i>Tablo 7. “Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.....</i>	22
<i>Tablo 8. “Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	23
<i>Tablo 9. “Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.....</i>	24
<i>Tablo 10. “Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.</i>	26
<i>Tablo 11. “Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	27
<i>Tablo 12. “Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.</i>	28
<i>Tablo 13. “Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	30
<i>Tablo 14. “Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri. 31</i>	
<i>Tablo 15. “Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılırım.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri</i>	32

<i>Tablo 16. “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.</i>	34
--	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

<i>Şekil 1. “Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	16
<i>Şekil 2. “Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” sorusunun yüzde (%) frekans dağılımları.....</i>	18
<i>Şekil 3. “İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları.....</i>	19
<i>Şekil 4. “Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları.....</i>	21
<i>Şekil 5. “Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	22
<i>Şekil 6: “Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	23
<i>Şekil 7. “Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	25
<i>Şekil 8. “Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	26
<i>Şekil 9. “Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	27
<i>Şekil 10. “Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	29
<i>Şekil 11. “Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılım grafiği</i>	30
<i>Şekil 12. “Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları.....</i>	31
<i>Şekil 13. “Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılırım.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları.....</i>	33
<i>Şekil 14. “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları</i>	34

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BİYOLOJİ EĞİTİMİNDE EVRENSEL HAYVAN HAKLARI İLE İLGİLİ
ÖĞRETMEN ADAYLARININ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Biyoloji Eğitiminde Evrensel Hayvan Hakları İle İlgili Öğretmen Adaylarının Tutum Ve Davranışları başlıklı tez çalışmamın toplam 46 sayfalık kısmına ilişkin, 8/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %19 olarak belirlenmiştir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

8/07/2024

Fatime ÇİĞİL

Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

08/07/2024

Fatime ÇİĞİL

ÖZET

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

BIYOLOJİ EĞİTİMİ ÖĞRENCİLERİNİN EVRENSEL HAYVAN HAKLARI İLE İLGİLİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Fatime ÇİĞİL

Bu çalışmanın amacı Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Eğitimi Bölümü Biyoloji Eğitimi son sınıf öğrencilerinin sosyal, etik, ahlaki ve çevresel boyutta sürekli olarak tartışılan hayvan hakları ile ilgili temel bilgi, tutum ve davranışlarının saptanması olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Biyoloji Öğretmenliği Programı, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında son sınıfta okuyan öğretmen adaylarından toplam 20 kişi katılmıştır.

Veri toplama aracı olarak likert ifadeler içeren anket tekniği kullanılmıştır. Bu şekilde öğretmen adaylarının hayvan hakları ile ilgili tutum ve davranışları sorgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarına, evrensel hayvan haklarına karşı nasıl daha duyarlı hale getirilebileceklerini farkındalık oluşturmaktır. Ayrıca adayların, temel biyoloji bilgilerinin ve evrensel hayvan haklarına yönelik olumlu tutumlarının, lise öğrencilerine nasıl aktarılacağı ve geliştirilebileceği tartışılmıştır.

Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının evrensel hayvan haklarına ve temel değerlerine duyarlı oldukları bununla beraber eksik ve hayvan haklarının yasal statüleri hakkında yetersiz oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan hakları, biyoloji, biyoloji öğretmen adayları ve hayvan hakları, evrensel hayvan hakları

ABSTRACT

Department of Mathematics and Sciences Education
Biology Education Program
Master Thesis

ATTITUDES AND BEHAVIORS OF BIOLOGY EDUCATION STUDENTS REGARDING UNIVERSAL ANIMAL RIGHTS

Fatime ÇİĞİL

The aim of this study was to determine the basic knowledge, attitudes and behaviors of Necmettin Erbakan University Ahmet Keleşoğlu Education Faculty, Mathematics and Science Education Department Biology Education senior students regarding animal rights, which are constantly discussed in social, ethical, moral and environmental dimensions.

A total of 20 teacher candidates studying in their final year at Konya Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education, Department of Mathematics and Science Education, Biology Teaching Program in the 2019-2020 academic year participated in the research.

A survey technique containing Likert expressions was used as a data collection tool. In this way, teacher candidates' attitudes and behaviors regarding animal rights were questioned. According to the findings, it is to raise awareness among prospective teachers on how they can become more sensitive to universal animal rights. In addition, it was discussed how the candidates' basic biology knowledge and positive attitudes towards universal animal rights could be transferred and developed to high school students.

As a result of the research, it was concluded that teacher candidates were sensitive to universal animal rights and basic values, but they were insufficient and insufficient about the legal status of animal rights.

Key words: Animal rights, biology, prospective biology teachers and animal rights, universal animal rights

1. GİRİŞ

Günümüzde hayvan hakları ile ilgili koruyucu yaptırımlar toplum tarafından daha fazla benimsenmekte, hayvan haklarına karşı duyarlılık ve bilinç gittikçe artmaktadır. Evrensel boyutta hayvan haklarına tüm toplumların iyi bir şekilde uymalarına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm uluslararası legal yaptırımlar insan olmayan canlılara için daha esnek ve insanların lehine bir uygulama pratiğine sahiptir.

Günümüzde tüm toplumlar tarafından kabul edilen insan haklarının tarihsel gelişimi incelendiğinde insanların çevrelerinde yaşayan canlıların ve hayvanların haklarına daha fazla saygı göstermeleri gerektiğini kabul etmek zor görünmemektedir.

Hayvan haklarına saygı insan haklarına saygının tamamlayıcısı olabilir, çünkü hayvan haklarını inkâr etmek ve hayvanlara gösterilen saygısızlık tarihi süreç içinde ortaya çıkan insan haklarına saygısızlıktır. Tür hiyerarşisinin hayvan haklarına saygı konusunda esas alınması hem hayvan hem de insan haklarına saygısızlık olarak kabul edilebilir.

İnsan hakları evrensel beyannamesinin 1948’ de Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulmasından insan hakları konusunda göstermiş olduğu değişim ve gelişimin hayvan haklarında da görüldüğünü söylemek hemen hemen imkânsızdır. Bu evrede çok sayıda devletin kurulması, insan haklarında büyük gelişmelerin görülmesine rağmen hayvan haklarının herhangi bir gelişme göstermeden hemen hemen aynı çizgide kaldığını söylemek mümkündür (Brels, 2017).

Yakın zamanlarda Arjantin ve Kolombiya gibi birkaç ülkede maymunlar ve ayılar için bir kısım hakların meşrulaştırılması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Domingo ve Maldonado, 2017). Hindistan Yüksek Mahkemesi hayvan hakları ile ilgili anayasal bir takım düzenlemeler yapmış olup, gerçek anlamda hayvan haklarını güvence altına aldıklarını söylemek mümkün değildir. Özellikle şempanze gibi insan benzeri canlılara ayrıcalıklar vermeyi desteklememişlerdir (Guadamuz, 2018). Birleşik Devletlerde birkaç eyalette hayvan hakları ile ilgili kanuni olarak bir kısım koruyucu ve yaptırım içeren hükümlerin getirildiği bilinmektedir.

Hayvanların hayvan hakları konusundaki kanunlardan faydalanması sembolik bir anlam ifade etmektedir. Kanuna dayalı haklar çoğunlukla bir kısım zorunlulukları tetikleyerek onların adil bir şekilde yerine getirilmesini perdeler.

Ancak kanun metinlerinde yaptırımların yazılı olması toplumda hayvanlarla ilgili koruyuculuğun kademeli olarak artmasına olanak sağlar ve kanun uygulayıcılarının hayvan haklarının korunmasına yönelik bazı uygulamaları daha kolay yerine getirebilmelerine olanak sağlar. Bu da toplumda hayvan haklarına yönelik ahlaki değerlerin daha fazla yer alması ile mümkündür. Elbette hayvanlar, insanlar gibi düşünce özgürlüğü, dini inançlarını serbestçe yerine getirme ve kamu müesseselerinden eşit şekilde yararlanma gibi haklar istemezler. Hayvanlar yaşama hakkına saygı duyulmasını, kendilerine eziyet edilmemesini ve fiziksel olarak serbest dolaşım hakkını talep etmektedirler ve bu haklar onlar için olmazsa olmaz haklardır.

Hayvan hakları çoğunlukla besin olarak hayvanların kesilip yenilmesi, pet olarak evlerde tutulması veya bilimsel deneyler için kullanmaları sonucu çoğunlukla görmezden gelinmektedir. Ancak kanuna dayalı yaptırımlar Demokles'in kılıcı gibi bu hakları ihlal edenlerin başucunda sallanacaktır. Sonuçta bir yerde birileri tarafından bazı yaptırımların uygulanması olası görülmektedir.

Hayvanlar için lokal veya ulusal genişlikte koruyucu kanunlar yeterli olmayıp, uluslararası yaptırımları esas alan evrensel kanunların da uygulanması gerekir. Evrensel insan haklarına benzer bir evrensel hayvan haklarını da esas alan kanun ve yaptırımların tüm uluslar tarafından kabul edilmesi ve uygulanması gerekir. Uluslararası kanun ve yaptırımlar en azından domestik kanunların bu evrensel kanunlara göre yapılmasını ve uygulanmasını mümkün kılar.

Yalnızca ülkelerin hayvan hakları ile ilgili kanunların ve yaptırımların yeterli olması mümkün görünmemektedir. Endüstrileşen ve global bir tüketim sistemi içeren et, süt üretim ve tüketimi ile pet ve diğer egzotik hayvanların ait oldukları bölgelerden başka yerlere legal veya illegal yollarla taşınmalarının ahlaki ve kanuni bir kısım yaptırımlarının olması zorunlu görünmektedir. Bu nedenle hayvan haklarına yönelik yaptırımların tüm ülkeleri kapsayan ve ortak ahlaki değerler içeren legal düzenlemeleri kapsamaması gerekir.

Global hayvan ürünleri ticaretinin hızlı bir artış göstermesi dünyanın değişik ülkelerindeki bazı hayvanların ticari amaçlar için kullanımını artan bir oranda hızlandırmakta olup, hayvan stoklarının sorumsuz bir şekilde etik kurallara uyulmadan yok edilmesine sebep olmaktadır. Canlı hayvan taşımacılığı ve bunların ortaya çıkardığı bir kısım sorunların irdelenmesi ve deniz aşırı, kıtalar ve ülkeler arasında ticari hayvan taşınımının bir şekilde kabul edilebilir ve kontrol edilebilir şeffaf uluslararası bir mekanizma ile denetlenmesi gerekir.

İnsanlar 19. Yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında uluslararası kanunlarla tanınır ve korunur olmuşlardır. Uluslararası kanunların ilk başlarında kadınlar ve çocukların haklarını korumak adına kadın ve çocuk ticaretini yasaklama yoluna gittikleri bilinir. Bu döneme kadar kadın ve çocukların herhangi bir hakka sahip oldukları bilinmemektedir. Hayvanlarla ilgili düzenlemeler ise tamamı ile toplumsal ahlak, iffet veya etik yaptırımlara bağlı olarak icra edilmiştir. Bu evrede yazılı, hayvanların kanun önünde korunmasına yönelik düzenlemeler yapılmamıştır.

Geçmişteki insan haklarının durumu ile bugünkü hayvan haklarının durumu büyük oranda benzerlik gösterir. Bir ders kitabında günümüzde belediye kanunları tüm bireylerin eşit haklara sahip olduklarını kabul eder ve buna göre hizmet vermeyi taahhüt eder, ancak geçmişte köleler herhangi bir şekilde kişilik haklarına sahip değildi ve yalnızca sahibinin bir eşyası gibi kabul edilirdi. Günümüzde şirketler legal kişilik olarak kabul edilmelerine rağmen hayvanlara böyle bir hak tanınmamaktadır (Malanczku, 1997). Hayvan hakları ile ilgili ülkelerin uyguladıkları kanunlarda da bir kısım tutarsızlıklar mevcuttur. Örneğin İsviçre kanunları Kaz ciğeri ve kurbağa bacağına ticari olarak üretilmesini yasaklamasına rağmen ülkeye ithal edilmesine müsaade etmektedir.

Bir diğer etik kural olarak uluslararası kanunlar insan trafiğini yasaklamasına rağmen modern hayvan hakları kanunları hayvanların güvenliği ve sağlığı için hayvan taşımacılığına satışına müsaade etmektedir. Ulusal ve uluslararası kanunlar yalnızca insanlar için geçerlidir. İnsan toplumları arasındaki kültürel farklılıklar fazla abartılmamalıdır. İnsan ihtiyaçları için hayvanların aşırı derecede kullanımı kültürlerin bir yansıması olup bu özellik yalnızca bu etnik kültürler tarafından değil diğer kültürler tarafından da paylaşılmaktadır. Kültürler genetiksel olarak tanımlanmış ve o kültürlere has bir özellik gibi kabul edilmemelidir.

Toplumlar tarafından geleneksel kültür içerisinde değerlendirilen köpek balıklarının yüzgeçlerinden çorba yapmak, köpekle tilki avlamak, boğa güreşlerini seyretmek, gaz ciğeri yemek gibi kadınların araba sürüp sürmemesi de bir gelenek olarak kabul edilir. Ancak toplumların büyük bir çoğunluğu bu geleneğin gerçekçi olmayacağını düşünerek terk etmişlerdir.

Geleneklerin değişmez olduğunu düşünmek basitçe akla uygun değildir, değişen koşullara göre bazı geleneklerin değişmesi zorunludur. Ahlaki değerlerin öğrenme ve bazı uygulamalara bağlı olarak değişimi zorunludur. Bu değişim genellikle isteğe bağlı bir değişim olarak ortaya çıkar.

Bulgular eğitimin öğrencilerin niçin hayvanları korumaları gerektiği ve hayvan etiğine saygı göstermeleri beklendiği hakkındaki görüşlerinin iyileşmesine yardım eder. Her seviyedeki öğrencilerin hayvanların korunması etiği ile ilgili dersler aldıklarında olumlu yönde davranış değişimleri ve hayvanlara karşı daha kabul edilebilir bir tutum içerisine girdikleri görülmüştür.

Bu davranışlar hayvanların habitatları ve soyu tükenmekte olan türlere karşı daha sorumlu olma şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin hayvanlara karşı iyi yönde tutumlarının gelişmesinin doğal olarak içlerinde bulunan koruma dürtüsünü açığa çıkarıp çıkarmadığını kesin olarak söylemek mümkün görünmemektedir. Aksine hayvan hakları, kontrollü üreme, hayvanları koruma ve haklarına saygı dürtüsünü gelişimi eğitimle yakından ilgili olabilir.

Kadınların erkeklere göre doğaya ve canlılara karşı daha hassas ve duyarlı oldukları bilinen bir gerçektir (Steger ve Witt, 1989). Ancak eğitimle erkeklerin de belirli oranlarda doğaya karşı tutumlarının değiştiğini görmek mümkündür. Hayvanları korumaya yönelik eğitimin erken yaşlarda başlatılmasının daha etkin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak kısa süreli eğitimlerinde benzeri şekilde katılımcılarda biyosentrik eğilimlerin ortaya çıkmasını tetiklediğini söylemek mümkündür.

Hayvanlarda eğitim ve öğretim amacıyla yapılan disseksiyonun tarihi Aristo'ya kadar gider. Aristo embriyonik gelişimleri araştırmak için, Galen de anatomik ve fizyolojik araştırmalar için hayvanlarda disseksiyon yapmışlardır. Vesalius (1514-1564) (kadavralar üzerinde ilk çalışanlardandır. İskoçya'da Hare'nin yaptığı tıbbi çalışmalar ve kullandığı kadavralar oldukça önemlidir.

20. yüzyıl özellikle ticari tıbbi çalışmalarda gittikçe önem kazanmış olup hayvan ve insan deneyleri ile ilgili bir kısım düzenlemeler yapılmıştır. Hayvan hakları ile ilgili ilk yaptırımlar halk hareketleri sonucu ortaya çıkmıştır ve 20. yüzyılın sonlarına doğru örgütlü halk hareketleri politikacıları ve hayvan deneyleri ile uğraşan bilim insanlarını bir kısım etik düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Son dönemlerde canlı hayvanların yerine hücre kültürleri, canlılardan kadavra yoluyla alınan organlarda ve bilgisayar modellerinde deneysel çalışmalar tercih edilir hale gelmiştir.

Eğitim ve öğretim amacıyla eskilere göre sınırlı sayıda hayvanını deneylerde kullanılmasına izin verilmektedir. Deneysel araştırmalarda fazla sayıda hayvan kullanımı yerine oldukça sınırlı sayıda hayvanın deney amacı ile kullanılması zorunlu hale gelmiştir (Kinzie vd., 1993).

Biyoloji eğitiminde canlıların özellikle memeli hayvanların deneylerde kullanılmasına yönelik oldukça fazla tartışma yapılmaktadır. Bu hayvanların sinir sistemlerinin yapılarının insanlara benzemesi sebebi ile çok acı çektikleri varsayılmaktadır (Orlans, 1988,1991; Davis, 1997). Bir kısım bilim insanı sinir sistemi çok az gelişmiş diğer bir kısım canlılarda hayvan deneylerinin yapılmasını önermektedirler (Lord, 1994; Smith, 1990; Lock, 1993; Wheeler, 1993; Kline, 1995).

Günümüzde hayvan diseksiyonları için çizime dayalı tür örneği kitaplarının, ileri teknoloji ürünü üç boyutlu anatomik modellerin, simülasyonların, filmlerin, interaktif video temelli simülasyonların kullanımı önerilmektedir (Greenfield vd., 1995).

Ülkemizde ise hayvan hakları faaliyetleri için ilk adım, Robert Koleji tarafından oluşturulan Şefkat Kolları'ndan gelmiş, sonrasında ise Türk tarihinin ilk hayvanları koruma derneği olan İstanbul Himaye-i Hayvanat Cemiyeti kurulmuştur. Kuruluşu savaş yıllarına denk gelen bu oluşumun faaliyetleri 1924 yılında tekrar başlamış ve Türkiye Hayvan Koruma Derneği adı ile devam etmiştir (Melikoğlu, 2009).

Bunun yanında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından çıkarılan “Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Deney Hayvanlarının Korunması, Deney Hayvanlarının Üretim Yerleri İle Deney Yapacak Olan Laboratuvarların Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik” bu alanda yapılan ilk yasal düzenleme niteliği taşır (Yaşar ve İzmirli, 2006).

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu bölümde araştırmaya ait problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları yer almaktadır.

1.1 Problem Durumu

Evcil ve yabani hayvanlar toplumların ortak değerleri olup, hayvan haklarının korunması ve hayvanlara daha yaşanabilir bir ortam sunmak amacıyla bir kısım etik değerlerin oluşturulması zorunlu görülmektedir. Çocuklar, gençler, yetişkinler ve genel anlamda tüm toplumun hayvan haklarına saygılı olması, hayvan sahiplerinin hayvanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenir. Hayvanların haklarına saygılı vatandaş yetiştirilmesi amacıyla aileden başlayarak tüm eğitim seviyelerinde belirli bir eğitim politikasının benimsenmesi esası teşkil etmektedir.

Bu nedenle, hayvan hakları ve etik değerler, lokal bölgesel ve yer kürede bulunan hayvanların çeşitliliği, dağılımları ve yaşama ortamları hakkında bireylerin ve toplumların bilgi sahibi olması gerekir. Hayvanların yaşam ortamları, özellikleri, stres ve kötü muamele ile baş edilmesi, barınak olanakları, sağlıkları, besin ortamları doğal koşullarda ve yaban ortamında yaşam özelliklerinin irdelenmesi önem arz etmektedir.

Özellikle şehirlerde yaşayan öğrencilerin ve bireylerin hayvanlar hakkında doğrudan bilgi ve deneyim kazanmaları mümkün olmayıp haberler, hayvan hakkındaki bir kısım programlar, dergiler, kitaplar okul deneyimleri, çiftlik ziyaretleri ve internet önemli öğrenme kaynağı olarak bilinir.

Yapılan çalışmalarda, okulların hayvanlar hakkında her türlü bilginin öğrenilmesi için en iyi ortamlar olduğu kabul edilmektedir. Öğretmenlerin, özellikle fen bilgisi ve biyoloji öğretmenlerinin bu amaçla eğitilmeleri, öğrencilerin yaş ve eğitim seviyeleri göz önüne alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Öğrencilerin hayvanları bizzat görmeleri, zaman zaman hayvan çiftliklerine ve hayvanat bahçelerine ziyaretler yapılmalı ve bilgi alınmalıdır.

Öğrencilerin pratik boyutta hayvanlarla temasının sağlanması, hayvanlar hakkında sahip oldukları ön yargılardan uzak kalmaları sağlanmalıdır. Toplumların hayvan varlıkları bir değer olarak kabul edilmeli ve hayvan ve üretici haklarına saygı gösterilmelidir. Hayvan hakları konusunda özellikle bu konuda uzmanlaşmış

avukatların ve profesyonellerin hayvan hakları ve etik kurallar hakkında zaman zaman basın aracılığı ile bilgi vermesi uygun olacaktır. Hayvan hakları ve etik değerlerinin ders kitapları ile entegrasyonun sağlanması, Tarım ve Orman Bakanlığının yaban hayatı ve yaban hayvanları konusunda lokal, bölgesel ve ülke genelinde belgeseller ve programlar hazırlanması gerekir. Okul müfredat programlarında olmazsa olmaz minimum koşullara göre hayvanlarla ilgili temel bilgilerin ve hayvan sevgisinin esas alındığı bilgilerin konulması zaruri bir ihtiyaçtır.

Okullarda öğretmen ve öğrencilerin lokal ve bölgesel tüm hayvanları tanımamaları sebebi ile genelde bilinmeyen hayvanların öğretilmesinde ve onlara karşı öğrencilerin sempati geliştirmeye yönlendirilmelerinde bir kısım sorunların olduğu bilinmektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde ilkökul ve ortaokulda öğrencilerin eğitim ve öğretimlerinde yararlanılması amacıyla hayvan maketleri ve figürleri içeren materyaller üretilmektedir. Bu materyaller erken dönemden itibaren değişik yaş gruplarında hikâye, masal, oyun ve diğer aktivitelerle beraber kullanılmaktadır. Okul yöneticileri ücretsiz veya çok az bir ücret karşılığında bu setleri temin edebilmektedirler.

Hollanda’da bu konuda değişik yaş gruplarını içeren eğitim programları okullarda uygulanmaktadır. Özellikle ilkökullarda öğretmenler öğrencileri ile “hayvan koruma” oyunları oynayarak hayvanların özelliklerini ve korunmalarına yönelik bilgileri pratik olarak öğrencilere vermektedirler.

Ortaöğretim ve lisede ise “Hayvanları düşünelim” isimli bir eğitim seti (filmler, fotoğraflar, yazılar, dokümanlar ve kitaplar) ile hayvanlara dair etik değerler ve özelliklerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Okul kulüpleri yardımıyla hayvanlara ilk yardım, köpeklerin eğitimi gibi farklı konularda pratik boyutta eğitim almaları sağlanmaktadır. Bu kursların esas amacı öğrencileri hayvanların özelliklerini öğrenirken hayvanlarla ilgili temel etik değerlerle ilgili kazanımların da elde edilmesidir. Teorik bilgiler pratik örneklerle pekiştirilmekte olup, özellikle ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin erken dönemlerde hayvanlarla ilgili temel bilgi ve etik kuralları kazanmaları amaçlanmaktadır.

Çevre eğitimi derslerinde hayvan bakımı ve hayvan-insan ilişkilerin dramatik şekilde işlendiği paragraflar içeren bireysel ve toplumsal deneyimlere yer veren

metinlerin okunması ve tartışılması esastır. Bu gibi aktiviteleri öğrencilerin hayvanları ve onların haklarını daha iyi anlamalarına olanak sağlayabilir.

Biyoçeşitlilik ve hayvanların sınıflandırılması ile ilgili müfredat içeriklerinde hayvanlarla ilgili etik değerler ile hayvan birey ve hayvan–toplum ilişkilerine vurgu yapılması gerekir. Okul müfredat programları ve bunları esas alarak yazılmış ders kitaplarının haricinde hayvanlarla ilgili değişik organizasyonların sağladığı materyaller ve dokümanlara derslerde öğrencilere önerilebilir.

Tüm gelişmiş toplumlarda hayvan hakları ve hayvanlarla ilgili etik değerler, her yaşta öğrencilerde, bireylerde belirli oranlarda kabul gören bir realitedir. Özellikle nesli tükenme riski altında bulunan hayvanların korunmasına ve diğer hayvanların haklarının korunmasına yönelik lise eğitimi büyük önem kazanmaktadır.

Ancak hayvan hakları savunucuları ve Veterinerler Odası gibi kurumlar, hayvanların korunmasına yönelik yeterli eğitimin verilmediği konusunda hem fikirdirler. Özellikle hayvan sevgisini esas alan bir eğitimin öğrencilerin sosyal, psikolojik ve bir kısım sağlık sorunları için faydalı olacağı vurgulanması gerekir.

Bazı ülkelerin müfredat programlarının hayvan hakları ile ilgili dersler içermelerine rağmen yalnızca bir kısmında fen bilgisi ve biyoloji derslerinde hayvan hakları ve etik değerlerle ilgili temel bilgilerin verilmesi esas alınmaktadır. Okullarda düzenlenen yaz kursları, çiftlik ve doğal park ziyaretleri bu derslerin pratik bakımından pekiştirilmesine olanak sağlar. Ancak bazı hayvan hakları savunucuları hayvan hakları ile ilgili dersleri veren öğretmenlerin öncelikli olarak pratik boyutta eğitim almaları gerektiğini savunmaktadırlar.

Görüldüğü üzere ülkeler, hukuki düzenleri çerçevesinde hayvan hakları ve özgürlüklerine değinen çeşitli düzenlemeler yapmıştır ancak bunlar bazı ülkelerde yetersiz, bazılarında ise uygulamada istikrarsızdır. Karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar, var olan yasaların, insanlara verilen ahlaki, etik ve sosyal bilincin yeterli olmadığını göstermektedir. Bu bağlamdan hareketle esas olanın eğitimcilerin eğitimi olduğu kanısı uyanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Eğitimi Bölümü Biyoloji Eğitimi son sınıf öğrencilerinin sosyal, etik, ahlaki ve çevresel boyutta sürekli olarak tartışılan hayvan hakları ile ilgili temel bilgi, tutum ve davranışlarının saptanması olarak belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre öğretmeni adaylarının, evrensel hayvan haklarına karşı nasıl daha duyarlı hale getirilebileceklerini tartışmaktır. Adayların, temel biyoloji bilgilerinin ve evrensel hayvan haklarına yönelik olumlu tutumlarının, lise öğrencilerine nasıl aktarılabilirliği ve geliştirilebileceği tartışılacaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Biyoloji eğitimi konu alanı içinde verilebilen çevre eğitimi ve ekolojik dengenin önemi iyi vurgulanmalıdır. En temelde aileye, yasa oluşturuculara ve uygulayıcılara düşen görevlerin yanında, Biyoloji eğitimi için yetiştirilen öğretmen adaylarına da önemli sorumluluklar düşmektedir.

Bugün gelinen noktada doğal çevreyi biyolojik olarak anlamlandırma seviyesi düşük olup, diğer canlıların yaşamlarını tehdit etmektedir. Oysa Biyoloji eğitiminin çevre, ekolojik denge ve bu ekolojideki canlılar açısından tehlike oluşma ihtimalini ortadan kaldıracı yönde olumlu etki bırakması beklenmektedir.

Bunun için Biyolojik bilincin, herhangi bir fark gözetmeksizin, toplumun her bireyi tarafından benimsenmesi temel amaç olmalıdır. Bu nedenle öğrencilere verilecek Biyoloji eğitiminin, çağın ekolojik sorunlarının bilinci ile anlamlanmış, kültürel birikimler ile bilimsel gerçeklerin birlikte yürütülebildiği bir formda düzenlenmesinin yararlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır (Öztaş vd., 2005).

Dünyada, çoğu kültürel gelenekte hayvanlara birtakım haklar verilmiş, hatta bazıları kutsal ilan edilmiş olsa da, yaşam şartları ve kullanım alanlarına bakıldığında, günümüz etik ve sosyal ahlak anlayışına sığmayan muameleler ile karşı karşıya kaldıklarını görmekteyiz.

Düşünce tarihine baktığımızda insan merkezci bir görüşün hâkim olduğunu görürüz (Steiner, 2005). Buna göre, varoluşsal değere sahip olan şey insandır ve geri kalan her şey onun bu değeri için bir araç niteliği taşır. Günümüz dünyasında hayvan hakları; onların yaşam standardından kullanım alanlarına, besin değeri taşıyıp

taşıyamayacaklarından, özgürlüklerine kadar çok geniş bir perspektifte tartışılmakta ve her zamankinden daha çok önemsenmektedir.

Beslenme, giyinme, iş gücü ve hatta eğlence için bile insanlar tarafından kullanılan hayvanların, toplumda meydana gelen sosyal açılımlar ile bazı hak ve özgürlüklerinin olduğu, bu hak ve özgürlüklerin yasal olarak da koruma altına alınması gerekliliği düşüncesi popülerlik kazanmıştır. Günümüzde hayvanların haklarına ve yaşam standartlarına ilişkin görüşler, yararçı felsefe ve hak temelli görüşleri kaynak alır.

Yararçı görüşün temsilcisi Peter Singer' dir. Yararçı görüşler eylemlerin ahlaki değerlendirmelerinin o eylemden etkilenebilecek herkes açısından sonuçlarına bakarak bir yargıda bulunmayı savunur. Peter Singer'ın Hayvan Özgürleşmesi kitabında öne çıkan görüşe göre, insan çıkarları ve hayvan çıkarlarının eşit gözetilmemesi için geçerli herhangi bir sebep yoktur (Singer, 2005).

Bununla beraber Singer, haklar fikrini reddetmektedir. Singer'a göre, hayvanların geleceği tasavvur etme yetileri yoktur, bu sebeple bir hayvanı öldürmek, bu hayvanı herhangi bir çıkarından mahrum bırakmaz (Singer, 2012). Bu bağlamda Singer, insanların hayvan kullanım koşullarını düzeltmeye odaklanır. Hak temelli görüşün temsilcileri ise Tom Regan ve Gary Francione'dur. Tom Regan, hayvanların da bir yaşamın öznesi olduklarını ve bu sebeple haklara sahip olduklarını söyler. Buna göre insanlar, ahlaki eylemlerden sorumludurlar (Regan, 1987).

Regan, buradan yola çıkarak, Kant felsefesindeki, sadece insanları kapsayan "hiç kimse bir başkasının araçlarının amacı olarak kullanılamaz" ilkesini hayvanlar için de düşünme gerekliliğini savunur (Regan, 2007). Hayvanlara yönelik muameleleri iyileştirmek yerine, hayvanları insan amaçları için kullanmaktan vazgeçmek gerektiğini vurgular.

Gary Francione, insanların ve diğer hayvanların sahip olmaları gereken en temel ve ortak hakkın "mal ve kaynak olarak kullanılmama hakkı" olduğunu ifade eder. Francione'a göre hayvanlar açısından pozitif bir değişim, toplumda ve yasalarda hayvanları insan mülkü olarak tanımlamaktan vazgeçerek sağlanabilir. Hayvanların insan mülkiyeti altındayken herhangi bir iyileştirme hareketinin, temel sorundan uzaklaşılacağını savunur. Ona göre, hayvan hakları savunucuları için ahlaki

temeli veganlıktır. Bu sebeple öncelikle hayvan hakları savunucuları, hayvanları kullanmayı kendi hayatlarından başlayarak sonlandırmalıdır. (Francione, 2010).

Dünyada hayvanları korumaya yönelik ilk yasal düzenleme, 1641 yılında Massachusetts kolonisinde yapılmıştır (Çobanoğlu, 2009). Daha sonrasında Almanya, 1871'de hayvanlara işkenceyi ve kötü muameleyi yasakladığı bir Ceza Yasası çıkartmıştır (Keleş ve Ertan, 2002).

Genel bir hayvan hakları güvencesi için ise 15 Ekim 1978 tarihinde Paris'teki UNESCO merkezinde törenle ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1989 yılında Hayvan Hakları Federasyonu tarafından tekrar düzenlenerek 1990 yılında UNESCO Genel Direktörüne sunulmuştur. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre; tüm hayvanlar eşit doğar ve eşit yaşama hakkına sahiptirler. 14 maddelik bu beyanname en temelde, bütün hayvanların yaşam önünde eşit doğduğunu ve aynı var olma hakkına sahip olduğunu belirtir.

Hayvan hakları evrensel bildirgesini oluşturan maddeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1. Bütün hayvanlar yaşam önünde eşit doğarlar ve aynı var olma hakkına sahiptirler.
2. Bütün hayvanlar saygı görme hakkına sahiptir. Bu hakkı çiğneyerek onları sömüremezler. Bilgilerini hayvanların hizmetine sunmakla görevlidir. Bütün hayvanların insanca gözetilme, bakılma ve korunma hakları vardır.
3. Hiçbir hayvana kötü davranılmaz, acımasız ve zalimce eylem yapılamaz. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu olursa, bu bir anda, acı çektirmeden ve korkutmadan yapılmalıdır.
4. Yabani türden olan bütün hayvanlar, kendi özel doğal çevrelerinde karada, havada ve suda yaşama ve üretme hakkına sahiptir. Eğitim amaçlı olsa bile özgürlükten yoksun kılmanın her çeşidi bu hakka aykırıdır.
5. Geleneksel olarak insanların çevresinde yaşayan bir türden olan bütün hayvanlar uyumlu bir biçimde türüne özgü yaşam koşulları ve özgürlük içinde yaşama ve üreme hakkına sahiptir.
6. İnsanların yanlarına aldıkları bütün hayvanlar doğal ömür uzunluklarına uygun sürece yaşama hakkına sahiptir. Bir hayvanı terk etmek acımasız bir davranıştır.
7. Bütün çalışan hayvanlar iş süresi ve yoğunluğunun sınırlandırılması ve güçlerini artırıcı bir beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.

8. Hayvanlara fiziki ya da psikolojik bir acı çektiren deneyler yapmak hayvan haklarına aykırıdır. Tıbbi, bilimsel, ticari ve başkaca biçimlerdeki her türlü deneyler için de durum böyledir.
9. Hayvan beslenmek için yetiştirilmişse de bakılmalı, barındırılmalı, taşınmalı, ölümü de acı çektirmeden ve korkutmadan olmalıdır.
10. Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılamaz, hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlardan yararlanılan gösteriler hayvan onuruna aykırıdır.
11. Zorunluluk olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi yaşama karşı suçtur.
12. Çok sayıda yabani hayvanın öldürülmesi demek olan her davranış bir soykırım, yani bir suçtur.
13. Hayvan ölümüne de saygı göstermek gerekir. Hayvanın öldürüldüğü şiddet sahneleri sinema ve televizyonda yasaktır.
14. Hayvanları koruma ve savunma kuralları, hükümet düzeyinde temsil olunmalıdır. Hayvan hakları da insan hakları gibi yasayla korunmalıdır.

1.4 Sayıtlar

Bu araştırmada Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Biyoloji Öğretmenliği Programı, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında son sınıfta okuyan öğretmen adaylarından oluşan grubun, kontrol altına alınamayan iç ve dış faktörlerden eşit düzeyde etkilendiği varsayılmıştır. Öğretmen adaylarının, ilgili soruları cevaplandırırken gerçek duygu ve düşünceleri ile hareket edecekleri düşünülmüştür.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma; Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Biyoloji Öğretmenliği Programı, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında son sınıfta okuyan 20 biyoloji öğretmen adayı olarak belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır.

3. MATERYAL VE METOD

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın, nicel yöntemler kullanılarak yapılmıştır. Veri toplanması için tasarlanan anketin hazırlanması aşamasında bazı çalışmalardaki (Baş, 2003) yargılardan da kısıtlı oranda yararlanıldı.

Anket soruları katılımcıların hayvan hakları ile ilgili temel bilgi ve becerilerinin saptanması amacıyla literatürden Türkiye’de veteriner hekimler, veteriner hekimliği öğrencileri, hayvan sahipleri ve toplumun hayvan gönenci(refahı) tutumları üzerine anket çalışması (İzmirli, 2009) adlı doktora tezinden esinlenilerek hazırlanmıştır (**Tablo 1**). Sonuçların yayınlanmasının ülke genelindeki tüm öğretmen adaylarının evrensel hayvan hakları ile ilgili temel değerlere daha duyarlı olmalarını sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın problem cümlesi

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Eğitimi Bölümü Biyoloji Eğitimi son sınıf öğrencileri, sosyal, etik, ahlaki ve çevresel boyutta sürekli olarak tartışılan hayvan hakları ile ilgili temel bilgilere ne kadar sahiptir? Bu konudaki tutum ve davranışlarının nelerdir?

3.2 Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evreni, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Biyoloji Öğretmenliği Programı, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında son sınıfta okuyan 20 öğretmen adayı olarak belirlenmiştir.

3.3 Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Beşli basamaklı Likert tipi anket ifadeleri kullanılarak Tablo 1 de gösterilen anket hazırlanmıştır. Elde edilen veriler çalışmanın amacına uygun bir istatistik programı ile analiz edilmiştir.

Tablo 1. Biyoloji Eğitimi Öğrencilerinin Evrensel Hayvan Haklarına Yönelik Tutum ve Davranışlarına Yönelik Hazırlanan Anket Soruları

Sorular	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Niçin?
Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.						
Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.						
İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.						
Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.						
Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.						
Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.						
Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.						
Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.						
Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.						
Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.						
Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.						
Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.						
Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılırım.						
Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.						

3.4 Verilerin Toplanması

Toplam 14 ifadeden oluşan likert tipi anket sınıf ortamında bir ders saatinde, araştırmacının denetim ve gözetiminde uygulanmıştır (*Tablo 1*)

3.5 Verilerin Analizi

Sonuçların analizinde öğretmen adaylarının vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda frekans ve yüzde (%) dağılımları hesaplanarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

4. BULGULAR

Araştırmaya Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Biyoloji Öğretmenliği Programı, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında son sınıfta okuyan 20 öğretmen adayı katılmış olup, samimi olarak kendilerine sorulan anket sorularını cevapladıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı *Tablo 2*'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet dağılımı

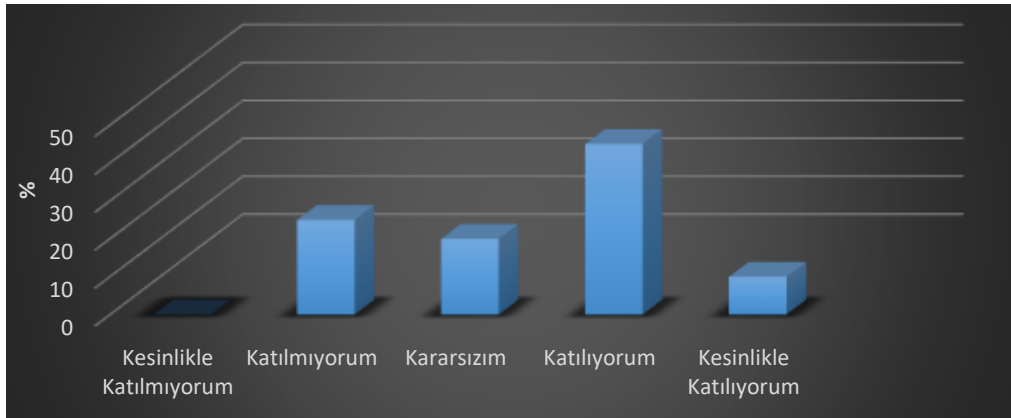
<i>Cinsiyeti</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Erkek</i>	<i>4</i>	<i>20</i>
<i>Kadın</i>	<i>16</i>	<i>80</i>
<i>Toplam</i>	<i>20</i>	<i>100</i>

Tablo 2'e göre; araştırmaya %20 oranında erkek öğretmen adayı, %80 oranında kadın öğretmen adayı katılım gerçekleştirmiştir. Araştırmada kullanılan likert ifadelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla öğretmen adaylarının Likert ifadeye verdikleri cevaplar incelenerek araştırmacı tarafından çeşitli kodlar oluşturulmuş ve öğretmen adaylarının verdikleri yanıtlar uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir sorudan elde edilen kodlara ait frekans (f) ve yüzde (%) değerleri tablo yapılarak verilmiştir. Bu şekilde öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda nicel veriler saptanmış olup değerlendirmesi yapılmıştır.

“Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları Tablo 3’te ve Şekil 1’deki grafikte verilmiştir.

Tablo 3. “Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılmıyorum</i>	4	25,00%	1	25,00%	5	25,00%
<i>Kararsızım</i>	3	18,75%	1	25,00%	4	20,00%
<i>Katılıyorum</i>	7	43,75%	2	50,00%	9	45,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	2	12,50%	0	0,00%	2	10,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

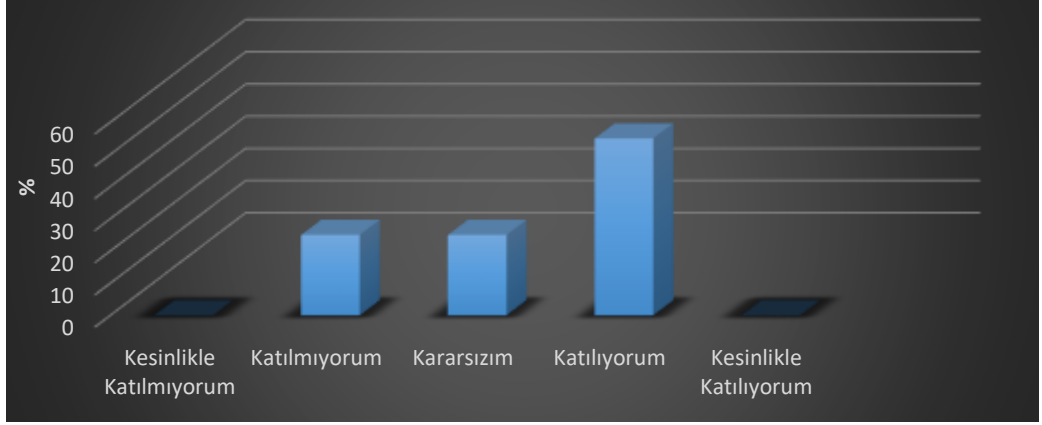
Şekil 1. “Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 3'teki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Evrensel hayvan hakları ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.” ifadesine, öğretmen adayları; %25 “Katılmıyorum”, %20 “Kararsızım”, %45 “Katılıyorum”, %10 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %45 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %43,75 ile erkeklerin %50 si “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. Bir kısmı proje çalışması yaparak yeterli bilgiye sahip olduğunu, bir kısmı kendi imkânlarıyla öğrendiğini, bir kısmı ise yüzeysel olarak bildiklerini, bir kısmı ise daha önce hiç karşılaşmadıklarını ve ilgisini çekmediklerini vurgulamıştır.

“Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları Tablo 4’te ve Şekil 2’deki grafikte verilmiştir.

Tablo 4. “Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılmıyorum</i>	3	18,75%	1	25,00%	4	20,00%
<i>Kararsızım</i>	3	18,75%	2	50,00%	5	25,00%
<i>Katılıyorum</i>	10	62,50%	1	25,00%	11	55,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

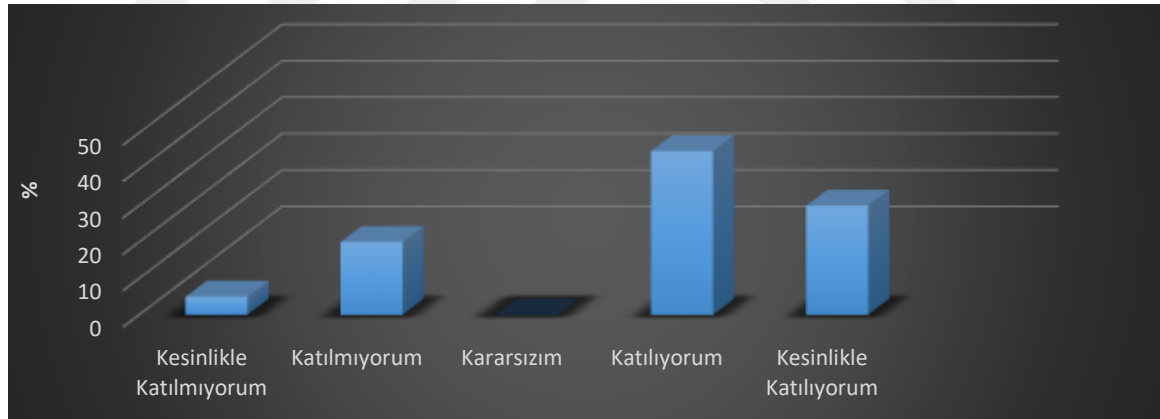
Şekil 2. “Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” sorusunun yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 4’teki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statülerini bilirim.” ifadesine, öğretmen adaylarının; %20’si “Katılmıyorum”, %25’i “Kararsızım”, %55’i “Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %55 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %62,50 si “Katılıyorum”, erkeklerin %50 si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. Genel olarak hayvan hakları hakkında, onların yaşama, barınma, yeme, içme, korunma, sevilme hakları olduklarını bilip ama korunma statüleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

“İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 5**’te ve **Şekil 3**’ deki grafikte verilmiştir.

Tablo 5. “İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	1	25,00%	1	5,00%
<i>Katılmıyorum</i>	3	18,75%	1	25,00%	4	20,00%
<i>Kararsızım</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılıyorum</i>	8	50,00%	1	25,00%	9	45,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	5	31,25%	1	25,00%	6	30,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 3. “İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

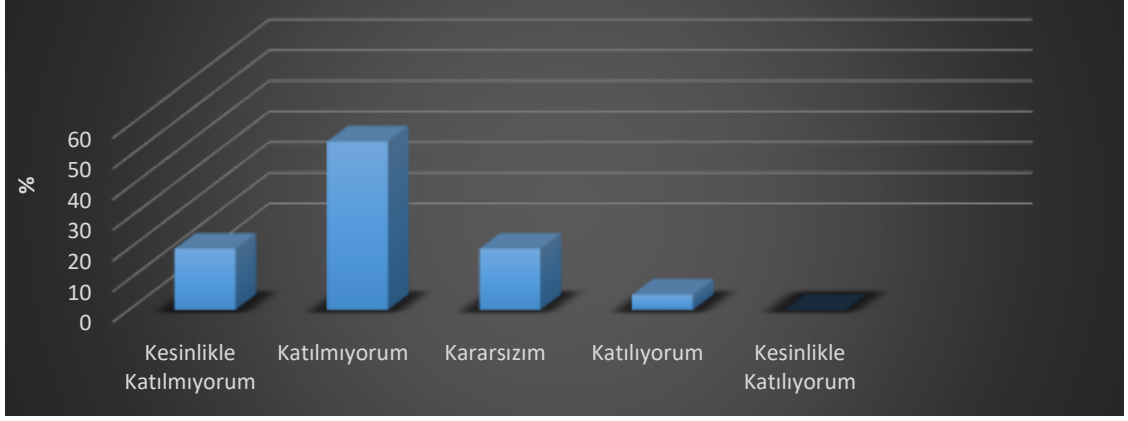
Tablo 5'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “İnsanların, hayvanlar üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı olmadığını düşünürüm.” ifadesine, öğretmen adayları; %5 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %20 “Katılmıyorum”, %45 “Katılıyorum”, %30 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %45 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet %

verilerine baktığımızda kadınların %50' si "Katılıyorum", erkekler ise %25 ile "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda "Niçin?" sorusunu yönelttik. "Katılıyorum" cevabını veren öğretmen adayları, insanların kendi istek ve zevklerine göre hayvanları satın alınıp eşya muamelesi görmelerinden rahatsız olduklarını ve ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda insanlara muhtaç olduklarını vurgulamışlardır.

"Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm." ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 6**'da ve **Şekil 4**' deki grafikte verilmiştir.

Tablo 6. "Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm." İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	3	18,75%	1	25,00%	4	20,00%
<i>Katılmıyorum</i>	9	56,25%	2	50,00%	11	55,00%
<i>Kararsızım</i>	4	25,00%	0	0,00%	4	20,00%
<i>Katılıyorum</i>	0	0,00%	1	25,00%	1	5,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

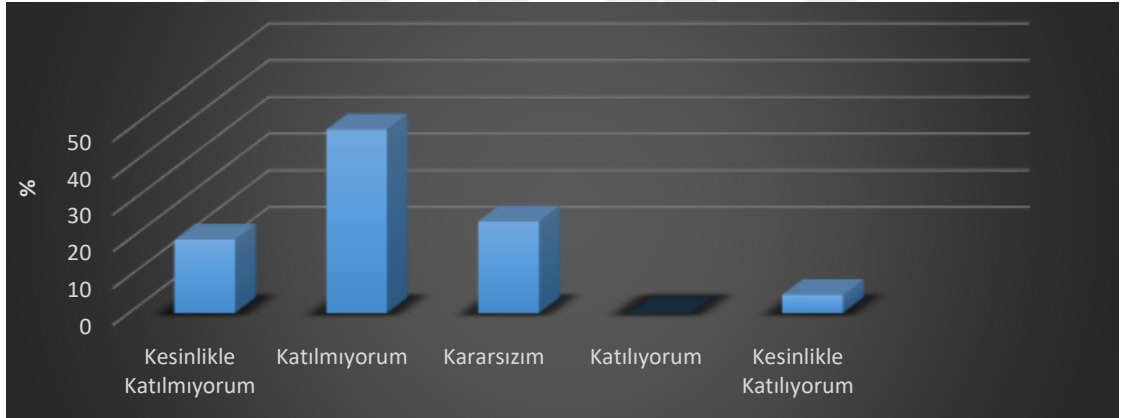
Şekil 4. “Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 6'daki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvan hakları yasalarının ve uygulamalarının yeterli olduğunu düşünürüm.” ifadesine, öğretmen adayları; %20 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %55 “Katılmıyorum”, %20 “Kararsızım”, %5 “Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %55 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %56,25 i ile erkeklerin %50 si “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik.”Katılmıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, yasaların yeterli olmadığını var olan yasalarında adaletli bir şekilde uygulanmadıklarını vurgulamaktadır.

“Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 7**'de ve **Şekil 5**'deki grafikte verilmiştir.

Tablo 7. “Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	2	12,50%	2	50,00%	4	20,00%
<i>Katılmıyorum</i>	8	50,00%	2	50,00%	10	50,00%
<i>Kararsızım</i>	5	31,25%	0	0,00%	5	25,00%
<i>Katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 5. “Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

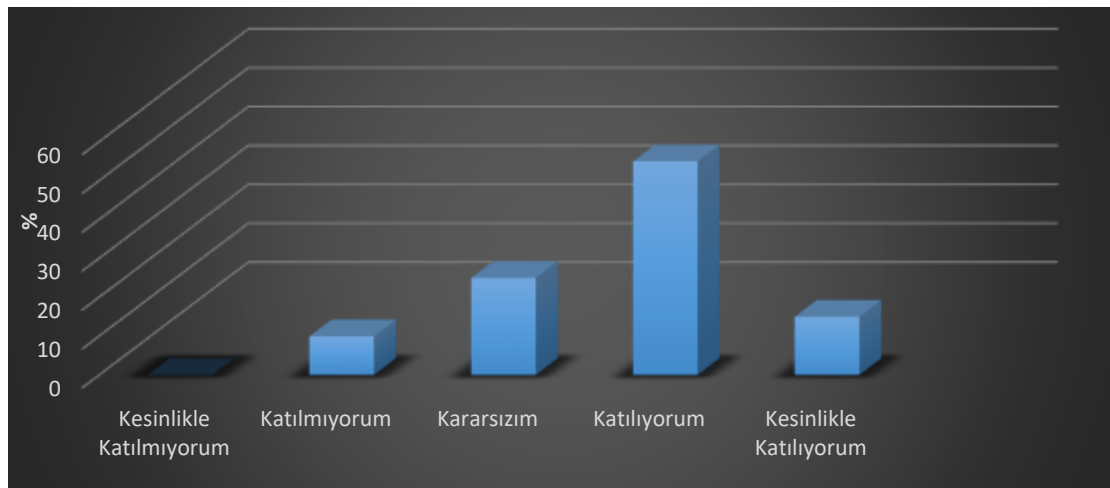
Tablo 7’deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitildiğime inanırım.” ifadesine, öğretmen adayları; %20 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %50 “Katılmıyorum”, %25 “Kararsızım”, %5 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %50 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %50 si “Katılmıyorum”, erkeklerin %50 si ise “Katılmıyorum”

ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılmıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, bölümün hayvanlarla ilgili olmasına rağmen müfredatta hayvan hakları konusunda bir okumaların olmadığını, sadece eğitim veren akademisyenlerin sözlü olarak konuya değindiklerini vurgulamışlardır.

“Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 8**’de ve **Şekil 6**’daki grafikte verilmiştir.

Tablo 8. “Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılmıyorum</i>	2	12,50%	0	0,00%	2	10,00%
<i>Kararsızım</i>	2	12,50%	2	50,00%	4	25,00%
<i>Katılıyorum</i>	9	56,25%	2	50,00%	11	55,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	3	18,75%	0	0,00%	3	15,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

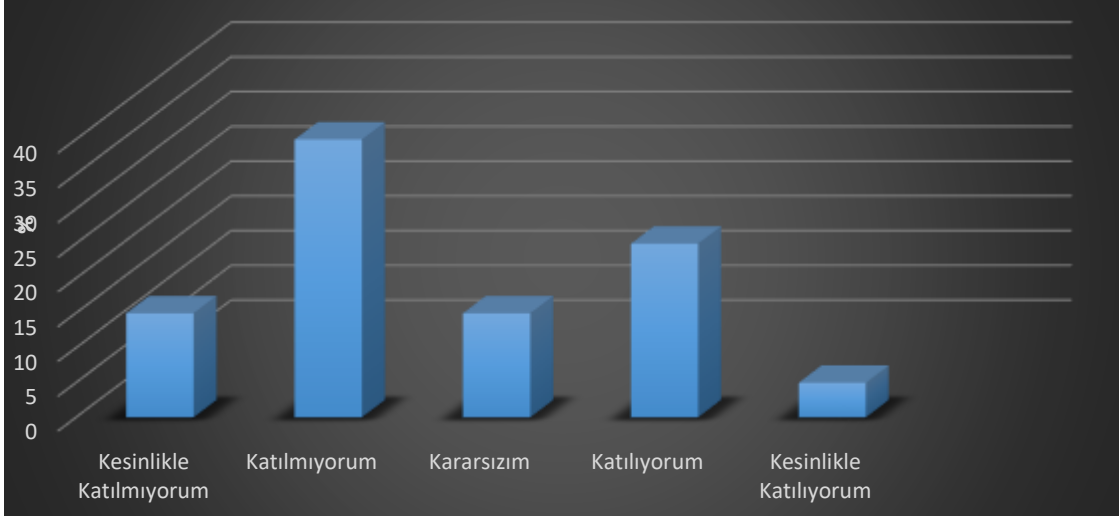
Şekil 6: “Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 8'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “*Mezun olduğumda, öğrencilerime hayvan hakları konusunda doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceğimi düşünürüm.*” ifadesine, öğretmen adayları; %10 “Katılmıyorum”, %25 “Kararsızım”, %55 “Katılıyorum”, %15 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %55 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların % 56,25 i “Katılıyorum”, erkeklerin %50 si ise “Kararsızım” ve “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, çalışacakları kurumlarda öğrencileriyle birlikte kendilerinde bu farkındalığı devam ettireceklerini vurgulamıştır.

“*Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.*” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 9**'da ve **Şekil 7**'deki grafikte verilmiştir.

Tablo 9. “*Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.*” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	2	12,50%	1	25,00%	3	15,00%
<i>Katılmıyorum</i>	6	37,50%	2	50,00%	8	40,00%
<i>Kararsızım</i>	3	18,75%	0	0,00%	3	15,00%
<i>Katılıyorum</i>	4	25,00%	1	25,00%	5	25,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

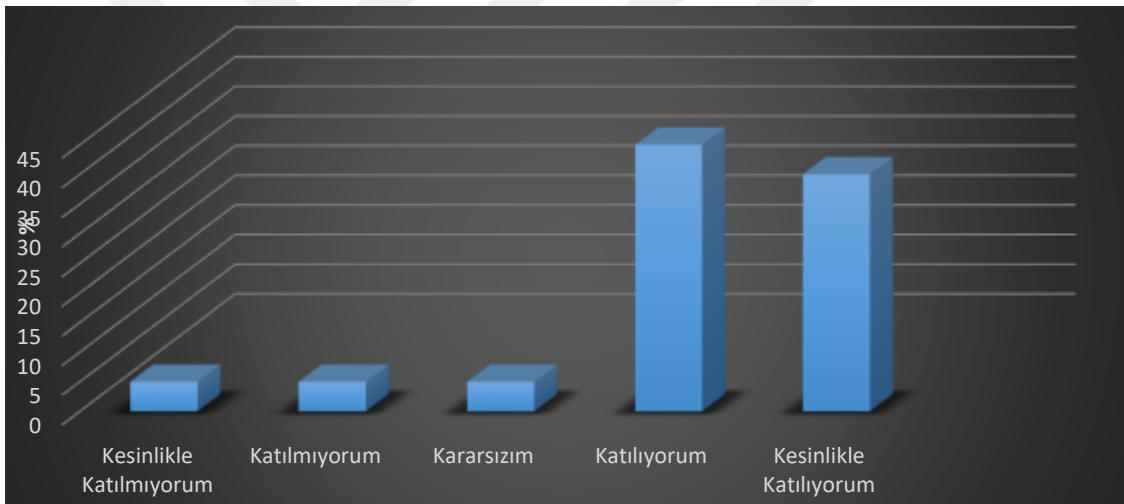
Şekil 7. “Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 9’daki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Lisans eğitimim esnasında hayvan hakları ile alakalı okumalar yapmaya yönlendiren derslerim oldu.” ifadesine, öğretmen adayları; %15 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %40 “Katılmıyorum”, %15 “Kararsızım”, %25 “Katılıyorum”, %5 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %40 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların % 37,50 si ile erkeklerin %50 si “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılmıyorum” cevabı veren öğretmen adayları, hayvan haklarından bahseden sadece tek ders olduğunu fakat bu derste yüzeysel olarak geçildiği vurgulamıştır.

“Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 10**’da ve **Şekil 8**’deki grafikte verilmiştir.

Tablo 10. “Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.

<i>Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
<i>Katılmıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
<i>Kararsızım</i>	0	0,00%	1	25,00%	1	5,00%
<i>Katılıyorum</i>	8	50,00%	1	25,00%	9	45,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	6	37,50%	2	50,00%	8	40,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 8. “Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

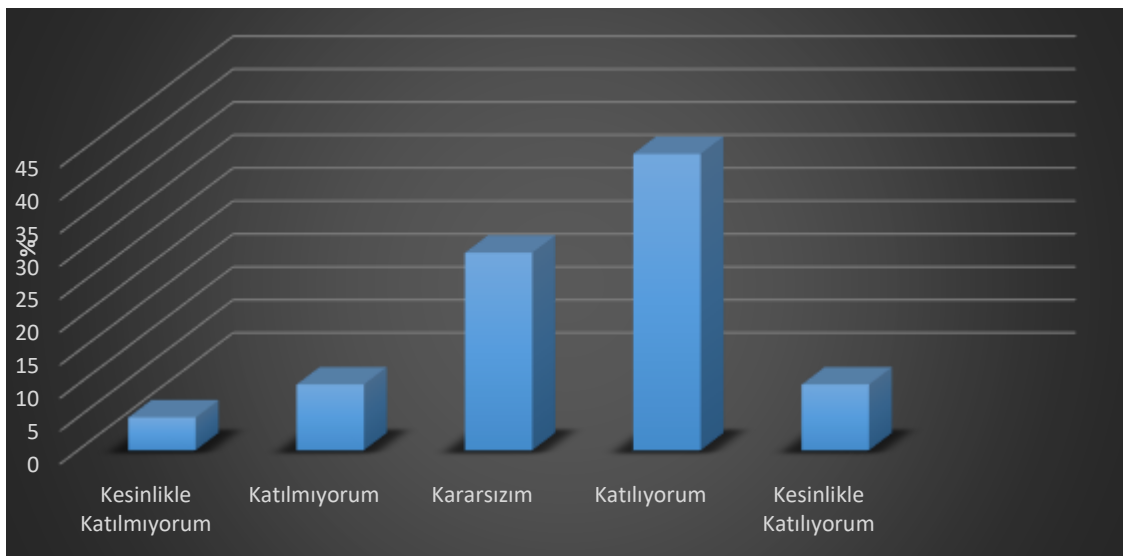
Tablo 10'daki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görürüm.” İfadesine, öğretmen adayları; %5 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %5 “Katılmıyorum”, %5 “Kararsızım”, %45 “Katılıyorum”, %40 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %45 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %50’si “Katılıyorum” ile erkeklerin %50’si “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılıyorum” cevabı veren

öğretmen adayları, yaşadığımız ekosistemde her canlının birbirleriyle bağlantılı olduğunu, mutlak bir döngü içerisinde olduğumuzu ve hem hayvanların insanlara hemde insanların hayvanlara ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır.

“Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 11**’de ve **Şekil 9**’daki grafikte verilmiştir.

Tablo 11. “Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
<i>Katılmıyorum</i>	2	12,50%	0	0,00%	2	10,00%
<i>Kararsızım</i>	3	18,75%	3	75,00%	6	30,00%
<i>Katılıyorum</i>	8	50,00%	1	25,00%	9	45,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	2	12,50%	0	0,00%	2	10,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

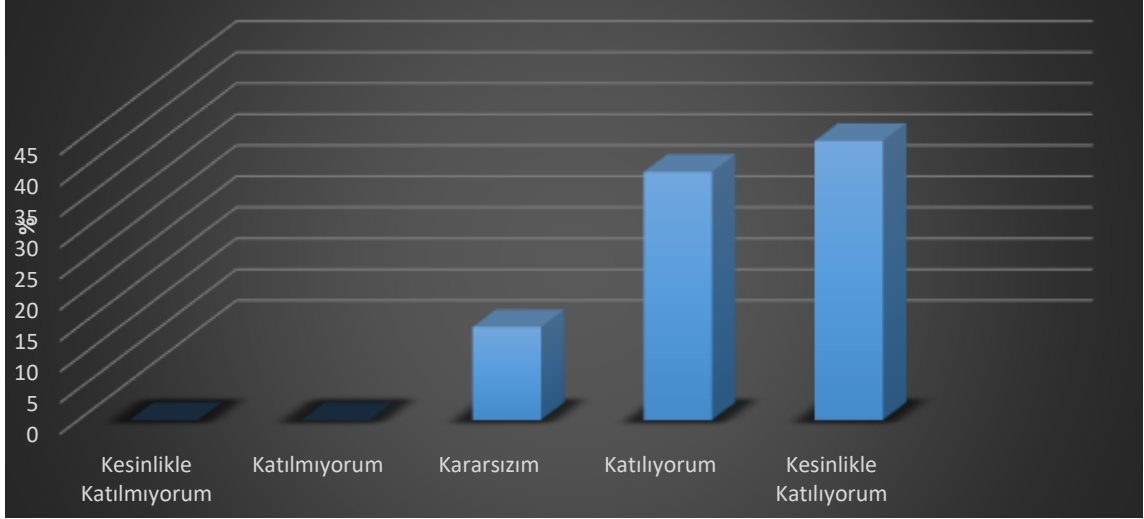
Şekil 9. “Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 11'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Türkiye’de var olan hayvan hakları yasalarını yetersiz bulurum.” ifadesine, öğretmen adayları; %5 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %10 “Katılmıyorum”, %30 “Kararsızım”, %45 “Katılıyorum”, %10 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %45 “Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %50’si “Katılıyorum” ile erkeklerin %75’i “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, yasaları yetersiz bulduklarını bununla birlikte var olan yasaların da yaptırımlarının olmamasını vurgulamıştır.

“Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 12**’de ve **Şekil 10**’daki grafikte verilmiştir.

Tablo 12. “Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.

<i>Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Kararsızım</i>	2	12,50%	1	25,00%	3	15,00%
<i>Katılıyorum</i>	6	37,50%	2	50,00%	8	40,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	8	50,00%	1	25,00%	9	45,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

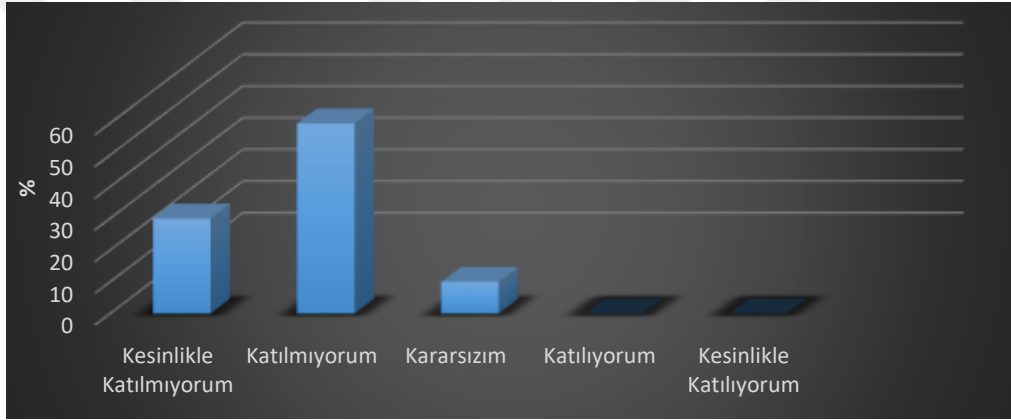
Şekil 10. “Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 12'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları konusunda teşvik ederim.” ifadesine, öğretmen adayları; %15 “Kararsızım”, %40 “Katılıyorum”, %45 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %45 “Kesinlikle Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %50’si “Kesinlikle Katılıyorum” ile erkeklerin %50’si “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Kesinlikle Katılıyorum” cevabı veren öğretmen adayları, okudukları bölümden dolayı hayvanlarla daha çok ilgili olduklarını düşünüp, çalışmaya başladıklarında öğrencilerini hayvan hakları savunucuları olmaları yönünde teşvik edeceklerini vurgulamıştır.

“Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 13**'te ve **Şekil 11**'deki grafikte verilmiştir.

Tablo 13. “Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” İfadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	5	31,25%	1	25,00%	6	30,00%
<i>Katılmıyorum</i>	9	56,25%	3	75,00%	12	60,00%
<i>Kararsızım</i>	2	12,50%	0	0,00%	2	10,00%
<i>Katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

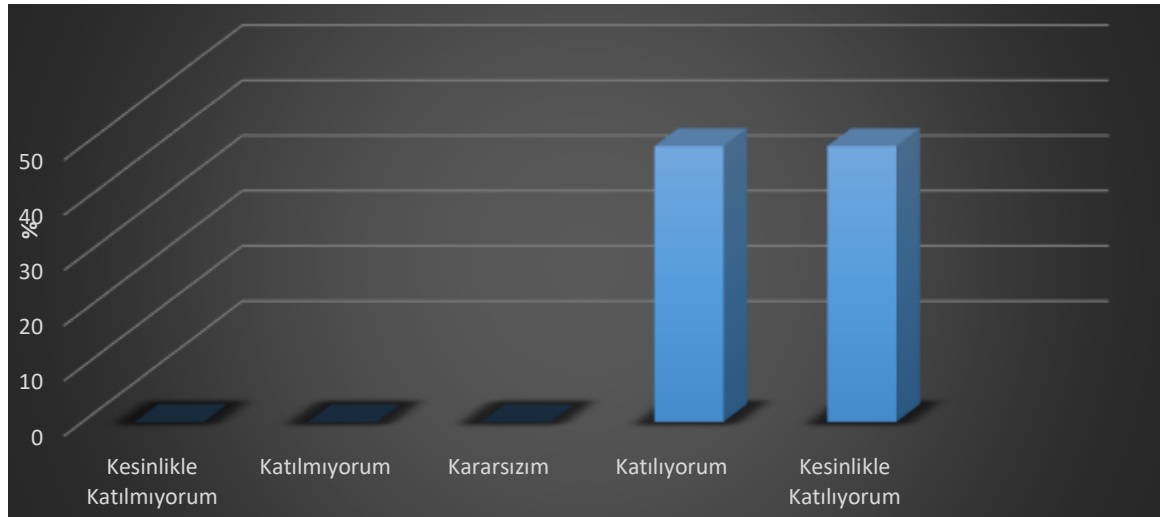
Şekil 11. “Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” İfadesinin yüzde (%) frekans dağılım grafiği

Tablo 13'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvan hakları savunuculuğu yapabildiğim bir topluluk veya kuruma üyeyim.” ifadesine, öğretmen adayları; %30 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %60 “Katılmıyorum”, %10 “Kararsızım”, şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %60 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %56,25'i ile erkeklerin %75'i “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılmıyorum” cevabını veren öğretmen adaylarının henüz bir kuruma üye olmadıklarını fakat yaptığımız uygulamadan sonra hayvan hakları ile ilgili araştırma yapıp kurum ve kuruluşlara üye olacaklarını belirtmişlerdir.

“Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 14**'te ve **Şekil 12**'deki grafikte verilmiştir.

Tablo 14. “Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.

<i>Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılmıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Kararsızım</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Katılıyorum</i>	8	50,00%	2	50,00%	10	50,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	8	50,00%	2	50,00%	10	50,00%
Toplam	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 12. “Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 14'teki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir” ifadesine, öğretmen adayları; %50 “Katılıyorum”, %50 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %50 “Katılıyorum” yorumu ve %50 “Kesinlikle Katılıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların ve erkeklerin %50’si “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. Öğretmen adayları, eğitici öğrencilerine rol model olacağından dolayı hem söylemleriyle hemde tutum ve davranışlarıyla hayvan haklarındaki iyileştirmelerde yarar sağlayacağını belirtmişlerdir.

“Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılım.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 15**'te ve **Şekil 13**'teki grafikte verilmiştir.

Tablo 15. “Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılım.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri

<i>Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılım.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	1	6,25%	0	0,00%	1	5,00%
<i>Katılmıyorum</i>	5	31,25%	2	50,00%	7	35,00%
<i>Kararsızım</i>	2	12,50%	2	50,00%	4	20,00%
<i>Katılıyorum</i>	4	25,00%	0	0,00%	4	20,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	4	25,00%	0	0,00%	4	20,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 13. “Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılıyorum.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 15'deki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılıyorum” ifadesine, öğretmen adayları; %5 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %35 “Katılmıyorum”, %20 “Kararsızım”, %20 “Katılıyorum”, %20 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %35 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların %31,25'i ile erkeklerin %50'si “Katılmıyorum”, %50'si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılmıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, sosyal medyada yapılan kampanyaların birçoğunun insanların iyi niyetini suiistimal etme amaçlı olduğunu bu yüzden dolayı da katılmadıklarını belirtmiştir.

“Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri sorulmuştur. Öğretmen adaylarının bu soru için verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından oluşturulan uygun kodlara yerleştirilmiştir. Her bir kod için frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları **Tablo 16**'da ve **Şekil 14**'deki grafikte verilmiştir.

Tablo 16. “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri.

<i>Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.</i>	<i>Cinsiyet</i>				<i>Toplam</i>	
	<i>Kadın</i>		<i>Erkek</i>			
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Kesinlikle katılmıyorum</i>	2	12,50%	1	25,00%	3	15,00%
<i>Katılmıyorum</i>	8	50,00%	2	50,00%	10	50,00%
<i>Kararsızım</i>	3	18,75%	0	0,00%	3	15,00%
<i>Katılıyorum</i>	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
<i>Kesinlikle katılıyorum</i>	3	18,75%	1	25,00%	4	20,00%
<i>Toplam</i>	16	100,00%	4	100,00%	20	100,00%

Şekil 14. “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesinin yüzde (%) frekans dağılımları

Tablo 16’daki analiz sonuçlarına bakıldığında; “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” ifadesine, öğretmen adayları; %15 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %50 “Katılmıyorum”, %15 “Kararsızım”, %20 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplar vermiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar doğrultusunda %50 “Katılmıyorum” yorumu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet % verilerine baktığımızda kadınların ve erkeklerin %50’si “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğretmen adaylarına bu ifadeye verdikleri cevabın sonucunda “Niçin?” sorusunu yönelttik. “Katılmıyorum” cevabını veren öğretmen adayları, medyanın çok güçlü bir etken olduğunu fakat hayvan hakları konusunda iyi

değerlendirilemediğini düşünmekte ve yapılan kampanyaların yeterli kitleye ulaşmadığını belirtmiştir.

5. TARTIŞMA

Biyoloji öğretmen adaylarının hayvan hakları ile ilgili temel görüş ve tutumlarının anlaşılması amacıyla yapılan bu çalışmaya Biyoloji Eğitimi son sınıfta okumakta olan toplam 20 öğretmen adayı katılmış olup, bunların 4' ü erkek, 16' sı kız öğrencidir. Öğrencilerin görüşleri daha önce uygulanan anketler doğrultusunda motive edilerek uygulanmıştır (İzmirli, 2009).

Biyolojik çeşitlilik ekosistem için oldukça önemli olup, tüm canlıların doğada belirli bir uyum ve denge içerisinde yaşamlarını sürdürmeleri oldukça önemlidir. Sürdürülebilir bir yaşam süreci toplumlar ve bireyler tarafından doğal kaynakların doğru şekilde kullanımı ile mümkündür. Biyolojik çeşitlilik, çevresel şoklara ve streslere karşı koruma sağlayan emici bir bariyer görevi gördüğü için sağlıklı bir ekosistemin esas unsurudur (Stolton ve ark., 2008). Ancak farklı kültürel faktörlerin ve gelişim evrelerinin çoğunlukla insan kaynaklı negatif etkiler sebebi ile biyolojik yaşamını esasını oluşturan biyolojik çeşitliliğin bazı halkalarında kopmalar ve yok olmalar meydana gelmiştir. Dünya çapında nüfus artışı, iklim değişikliği, kirlilik nedeniyle kaynaklar ve ekosistemler hızlı bir şekilde tür sayısının azalmasına yol açmaktadır. Biyolojik çeşitliliği tehdit eden faktörler yerel, bölgesel ve küresel özelliklere sahip olarak farklılıklar gösterebilir. Bu nedenle aileden başlayan ve yaşam boyu devam eden çevre eğitimi tüm toplumlar için esastır.

Genel anlamda biyolojik çeşitlilik doğal sistemlerin akışını destekleyici, kültürel çeşitliliğe ve sağlıklı-dengeli sosyal yaşama katkı sağlar (Harmon, 2002). Kültürel çeşitlilik "bir toplumun üyelerinin kendi dünyalarıyla ve birbirleriyle başa çıkmak için kullandıkları ortak semboller, davranışlar, inançlar, değerler, normlar, eserler ve kurumlar sistemi" olarak tanımlanabilir ve bu değerler öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılır (Brey, 2008). Kültürel değişim, "bilgi ile sosyal ve doğal çevre arasındaki bir tür ortak evrim" olarak tanımlanabilir (Smith, 2001). Bu değişim bireyin kişiliğinin oluşuna katkıda bulunan, birbirine bağlı bileşenlerden oluşan karmaşık, içsel bir sistem olarak tanımlanır. Bu nedenle herhangi kültür bir grubun veya toplumun farklılığına yol açan unsurları temsil eder.

Disiplinlerarası sorgulamayı teşvik eden çevre eğitiminin okul eğitim müfredatlarında baskın şekilde yer alması ve toplumsal çevre bilinci ve sürdürülebilir

bir yaşam için türlerin çeşitliliğinin korunmasına yönelik teorik ve pratik kazanımları içermelidir. Çevresel okul eğitiminde kazanımların bireyin çevre hakkındaki bilgisini ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik beceri ve motivasyonlarını olumlu yönde etkileyecek özellikler içermesi istenen bir durumdur. Kültürel çeşitliliğin geleceğe taşınması bireylerin ve toplumların çevresel değişimlere uyum sağlama kapasitesini artırır. Farklı kültürlerin doğa ile farklı etkileşimlere girdikleri yaşadıkları çevreleriyle farklı ilişkiler kurdukları bilinmektedir (Berkes, 2008).

İnsan kültürleri, doğal sistem ve süreçlere manevi inançlar dahil olmak üzere çeşitli şekillerde anlam atfeder. Bu kültürel anlayışlar temel olarak hem bireysel hem de kolektif eylemleri yönetir ve şekillendirir. İnsan ve çevre arasındaki etkileşim biyolojik çeşitliliğin sıklıkla tehdit edilmesine ve bazı türlerin azalmasına veya yok olmasına yol açmaktadır. Son yıllarda biyolojik ve kültürel çeşitlilikte benzeri görülmemiş kayıplar yaşanmakta olup, tehditler arasında sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin kültürel açıdan uygunsuz modernizasyonu toplum büyüklerinin aile üyeleriyle doğayı deneyimlemek için daha az zaman harcanmasına neden olabilir (Pilgrim vd., 2007). Geleneksel gıda sistemlerinin küreselleşmesi, monokültürlerin çiftlik ve yabani çeşitlilik yerine tercih edilmesi nedeniyle biyolojik çeşitlilikte bir azalmaya neden olmaktadır. Bu da yerel olarak geliştirilen beceri ve uygulamaları içeren ekolojik bilginin kaybına yol açmaktadır (Samson ve Pretty, 2006).

Aşırı doğal olaylar ve çevresel tahribat (ormansızlaşma ve sürdürülemez tarımsal üretim dahil), özellikle antropojenik, ekonomik veya politik stres etkenleriyle birleştiğinde biyolojik çeşitlilik kaybının ve yerel kara kökenli kültürlerin erozyonunun hızlı itici güçler olarak ortaya çıkmaktadır (Rapport ve Whitford, 1999). Evrensel iş birliği eksikliği, jeopolitik istikrarsızlık, zayıf kurumlar ve kaynak eksikliği gibi etkenler küresel çeşitliliği tehdit etmektedir. Bu ve benzeri faktörler tüketim alışkanlıklarında değişimlere, pazarların küreselleşmesine ve kaynakların ticarileşmesine yol açan, kesintisiz ekonomik büyümeye vurgu yapan kapitalist ekonomilerden kaynaklanmaktadır (Pretty, 2007).

Biy çeşitlilik ve yerel ekolojik bilginin kaybı, türlerin kullanımlarını ve gelecekteki potansiyellerinin (örneğin hastalıkları tedavi etmek veya popülasyonları beslemek) kaybında uzun süreli telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açmaktadır (Ruiz Muller, 2004). Aynı zamanda, gelecekte küresel biyoçeşitliliğin korunmasına

yönelik sanayileşme öncesi ve sanayileşmemiş kültürlerde bulunan uyarlanabilir yönetim sistemleri de kaybolmaktadır (Smith vd., 2007).

Öğretmen adayları sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara genel olarak isteksiz görünmekle birlikte toplumsal ve bireysel anlamda hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğiticinin yaklaşımı son derece önemli olduğuna inanmaktadırlar. Her seviyedeki ekoloji ve hayvan hakları eğitiminde doğanın değişimi ve kültürel etkilerin vurgulanması büyük önem kazanmaktadır. Doğanın değişiminin kültürel çeşitlilik üzerindeki etkilerinin ötesinde, aynı zamanda türlerin çeşitliliğinin azalması yıkıcı sağlık sonuçlarına da yol açabilir. Ekosistemlerin bozulması, gıda güvenliğinin kaybı, insan patojenlerinin yayılması ve bulaşıcı hastalıkların ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkması doğada yapılan tahribatlarla yakından ilişkilidir (Rapport ve Mergler, 2004). Daha da önemlisi, doğayı doğrudan deneyimlemek ve onunla etkileşime geçmek için harcanan zamanın fiziksel ve zihinsel sağlığı iyileştirdiği gösterilmiştir (Pretty, 2006.). Tüm bunların türlerin çeşitliliği ile yakından ilgili olduğu, hayvanların ve diğer canlıların korunmalarının önemi ve hayvan haklarının niçin önemli olduğunun vurgulanması her seviyede çevre eğitiminde büyük önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada öğretmen adaylarının çoğunluğunun “lisans eğitimimde, hayvan hakları ile alakalı yeterince eğitim almadıklarına inandıkları, ancak mezun olduklarında öğrencilerine doğru ve yeterli düzeyde bilgi verebileceklerini düşündükleri görülmektedir. Biyoçeşitlilik ve hayvan hakları korunmasında eğitim rolü ve buna duyulan ihtiyaç uzun süredir anlaşılmaktadır, ancak çevre ve hayvan hakları ile ilgili kültürel koruma politikalarının önemi henüz yeni anlaşılmaya başlanmıştır (MEA, 2005). Biyolojik ve kültürel çeşitlilik arasında pek çok ortak etken mevcut olduğundan gelecekteki eğitim politikaları için oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle biyolojik ve kültürel çeşitliliğin korunmasına yönelik bütünleşmiş bir yaklaşıma ve eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Kültürel değerlerin gelişiminde çevreye ve hayvan haklarına saygı ekseninde geleneksel değerler korunurken modern benimsemek oldukça yararlı olabilir. Toplum temelli korumaya yapılan yatırımlar ve uzun vadeli sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliği destekleyen mekanizmalar güçlendirilmelidir (Colchester, 2000).

İnsanların muazzam evrimsel başarısı, çevreyi değiştirme yeteneklerine ve ona uyum sağlayarak değil faydacı, doğaya ve doğada yaşayan diğer canlılar üzerinde baskının doğallaştırılması şeklinde ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak özellikle

hayvanların insanlar tarafından haklarına saygı gösterilmeden tek taraflı sömürülmesine yol açmıştır. Bu nedenle insanın evrimleşme sürecinde hayvanlar, gezegenin antropojenik modifikasyonunun kurbanı oldular. 19. yüzyıldaki aydınlanma dönemine kadar hayvanlara eziyet hiçbir zaman etik bir sorun olarak gündeme gelmemiştir. Ancak bu dönemde özellikle batı toplumunda hayvanların acıyı hissetme veya hissetme yeteneğinin olduğunu savunmaya başlamışlardır. Bu nedenle hayvanlara etik davranışlara yönelik bir kısım görüşler tartışılmaya başlanmıştır (Bekoff, 2003).

Günümüzde hayvanlara yönelik etik davranışlarda eğitimcilerin rolü gittikçe önem kazanmakta olup, okullarda öğrencilere hayvanlar ve hayvan bakımı hakkında doğru bilgiler sağlayarak, tüm canlılara karşı empati ve şefkat duygusunu teşvik etmek eğitimin ve öğretmenlerin önemli görevlerinden biri haline gelmiştir.

Bu araştırmada öğrencilere “evrensel hayvan hakları, hayvanların yasal hakları, insanlar ve hayvan mülkiyeti, hayvanlara yönelik yasaların yeterince uygulanıp uygulanmadığı, aldıkları lisans eğitiminde hayvan hakları işle ilgili aldıkları dersler ve bilgilerin yeterli olup olmadığı, hayvan hakları için neler yaptığı ve neler yapabileceğine yönelik kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Sonuçlar öğrencilerin çoğunluğunun evrensel boyutta ve ülkemizdeki hayvan hakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, hayvanlara karşı tutum davranış ve öğretmen olarak neler yapmaları gerektiği hakkında yeterli ve kararlı davranış ve tutum içinde olmadıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının “hayvan hakları konusundaki iyileştirmeler için eğitimcinin eğitimi yaklaşımı son derece önemlidir.” (tamamı bu görüşte), “sosyal medyada hayvan hakları için yapılan kampanyalara katılırım.” (çoğunluk olumsuz görüşe sahip), “Hayvan haklarına yönelik medya çalışmalarını yeterli bulurum.” (çoğunluğu aynı görüşte) şeklindeki görüşleri çelişkileri ortaya koymaktadır.

Halbuki, her seviyede görev yapan öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini kullanarak onları güçlendirerek çocukların hayvanlara olan ilgisini ve doğal çekiciliğini harekete geçirmek en önemli görevlerinden biri olmalıdır. Bu yolla öğrencilerin yalnızca insan olmayanlar için değil, kendi toplulukları içindeki yardımına muhtaç bireylere de yardım edebilme alışkanlığının kazanılmasında rol almalıdır. Çocuklara hayvanlara karşı saygılı davranmayı öğretmenin, ilerde bireysel olarak yaşadıkları toplumda da insanlığa karşı aynı şekilde davranmalarını teşvik edecektir. Hayvanlara sevgi ve şevkatle davranılmasının bireylerde ahlaki değerlendirmesinden mantıksal

olarak farkındalık yaratması ve tüm topluma ve yardıma ihtiyacı olanlara iyi davranmasını teşvik ettiğini söylemek mümkündür. Hayvanların korunması ve insani muameleye tabi tutulmasına ilişkin yaptırımlar ve öneriler bazı ülkelerde yürürlükte olup, her seviyedeki okulların müfredat programlarında öğrencilere hayvanlara uygun davranış ve bakım konusunda eğitim verilmesi istenmektedir.

Bu durum devletin ve yetkililerin sorumluluğunda olup, eğitim kurumlarının bu görevleri yerine getirmeleri istenmektedir (Paulovics, 2002). İlgili kanun devletlerin bilgi, kurs ve eğitim sağlayarak bireylerde ve toplumlarda hayvanlara karşı uygun davranışların gelişmesine katkı sağlamasını önermektedir. Çocukların hayvanlara karşı kabul edilebilir davranışlar kazanmalarına yönelik eğitim aile başlasa da hayvanlara saygılı davranmak büyük oranda ebeveynlere bağlı olarak gelişim gösterecektir. Yapılan çalışmalar müfredat programlarında hayvanlara saygılı davranılması işle ilgili genel hükümler ve kazanımlar içermesine rağmen öğretmenlerin yeterince ilgi göstermediklerini söylemek mümkündür. Genelde hayvan istismarı yapan bireylerin ailede ve eğitim programlarında yeterince eğitim almadıklarını ortaya koymaktadır (Jambor, 2016). Okullardaki eğitimin temel amacı, öğrencilerin duygusal ve ahlaki eğitiminin yanı sıra çevre dostu tutum da dahil olmak üzere çok yönlü ve dengeli gelişimini sağlamaktır. Okullarda hayvan bakımı konusunda sistematik eğitim verilmesi, hayvan hakları ile ilgili en azından seçmeli derslerin yer alması gerekmektedir. Hayvanlar hissedebilirler, acı çekebilirler ve insanlar gibi duygulara sahiptirler. Bu nedenle korunmaları kendilerine karşı etik davranılması gerekir.

Öğretmen adaylarının “meslek hayatımda, öğrencilerim hayvan hakları savunucusu olmaları” için teşvik ederim ifadesine katılımları öğrencilerin gerçekte hayvanlara karşı olumlu tutum ve davranış içerisinde olduklarının bir göstergesi sayılabilir. Aile ve okul eğitiminin her seviyesinde hayvan sevgisinin sınırlı oranlarda da olsa öğrencilere verilmesi öğretmen adaylarında hayvan sevgisinin varlığını ortaya koyabilir. Esas olarak hayvanların korunması ile ilgili eğitim okul öncesi okullarda, oyunlar ve farklı aktiviteler şeklinde başlatılmalı, daha sonraki yıllarda ilköğretim seviyesinde devam ettirilmelidir. Üniversite eğitiminde, özellikle biyoloji eğitimi öğrencilerinin hayvan haklarına yönelik bir kısım zorunlu dersler almaları, hayvan haklarının etik ve hukuksal boyutu ile ilgili temel bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekir.

Öğretmen adaylarının hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statüleri yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Hayvanların deneysel ve diğer amaçlarla kullanılmalarının bir kısım kural ve kanunlarla düzenlendiği hakkında yeterli bir görüş sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmak mümkün görünmektedir. Tıbbi amaçlı ilaçların ve farmakolojik çalışmaların deney hayvanlarında yapılması ülkemizde ve bazı ülkelerde herhangi başka bir seçeneğin olmaması durumunda önerilmektedir. Bu durum öğrencilere verilecek hayvan hakları dersleri ile yakından ilgili olup, ortaöğretim müfredat programlarında deney hayvanların araştırma, bilimsel deneyler ve anatomik çalışmalarda nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili bir bölüm bulunması ve fen bilgisi ve biyoloji öğretmeni yetiştiren kurumların müfredatlarına yer alması gerekir. Genel anlamda bu derslerde hayvan hakları ile ilgili bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler ve etik değerlerin tartışılması esas alınmaktadır (Eğitim Bakanlığı-Ministry of Education, 2007).

Bu çalışmada öğretmen adaylarının “hayvanları, insanların yaşamı için önemli bir ihtiyaç olarak görmelerine rağmen, toplumlarda çeşitli sebeplere dayalı olarak ortaya çıkan hayvanlara karşı olumsuz tutum hakkında yeterli bilgi ve birikime sahip olup, olmadıklarını söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak genel anlamda bireylerin hayvanlara karşı olumsuz tutumlarını daha önce yapılan çalışmalar ışığında irdelemek mümkündür.

Öğrencilerin eğitim-öğretim amaçlı hayvanların kullanılmasına yönelik tutumları üzerine yapılan araştırmalar, onların çoğu zaman öğrenmeye engel oluşturabilecek olumsuz tutumlara sahip olduklarını göstermiştir (Holstermann vd., 2009). Skitka vd. (2005) öğrencilerin görüşlerinin dirençli olduğunu ve ahlaki inançlarla (araştırmada hayvanların kullanılması gibi) ilişkilendirildiğinde herkes tarafından benimseniyormuş gibi algılanabileceğinin görüldüğü öne sürülmüştür. Ayrıca bu tür empati, şefkat ve ahlaki değerlerin öğrencilerde öfke gibi güçlü duyguların oluşmasına da sebep olabileceği belirtilmiştir.

Çoğunlukla öğretmen adaylarının farkındalığının, hayvan araştırmalarının gerçekliğiyle, hayvanlar üzerindeki etkisiyle tutarlı olmadığı görülmüştür. Araştırmalar öğrencilerdeki endişe ve gerekçelerinin deney hayvanlarına yönelik duygu, şefkat ve empati duygularıyla ifade edildiğini göstermiştir. Serpell'in (2004) belirttiği gibi, bu tür duygusal bakış açıları, tıbbi araştırmalarda hayvan araştırmalarının faydaları gibi diğer

tutum değiştiricileri ortadan kaldırabilir. Öğrencilerin çoğunlukla bilgiye dayalı bir tutum oluşturmak yerine, kendi inançlarını destekleyen bilgileri öne sürerek kendi görüşlerini güçlendirme yoluna gittikleri gözlenmiştir. Çoğunlukla hayvanların deney sürecinde içinde bulunduğu kötü durumla empati kurarak insanlarla hayvanların eşit haklara sahip olması sebebi ile deneysel amaçlarla kullanımını tamamen reddetmektedirler. Genel olarak tıbbi araştırmalarda başka alternatiflerin olmayışı, tıbbi araştırmalar için hayvanların deneysel olarak kullanımı kabul görmektedir.

Öğrencilerde oluşabilecek hayvanların tıbbi deneylerde tıbbi olarak kullanılmasına karşı oluşabilecek görüşlerin giderilebilmesi için hayvan deneyleri ile çalışan bilim insanlarının görüşlerinin kaynak olarak verilmesi gerekmektedir. Bu tür bilgilere erişebilecek bir kaynak geliştirmenin yanı sıra, öğrencilere bilim adamlarının araştırmalarında hayvanları nasıl kullandıklarının detaylı bir şekilde anlatılması zorunlu görünmektedir. Davranışsal tepkilerle ilişkili bilişsel ve duygusal girdiler önemli olduğu için bu ve benzeri öğretim etkinlikleri öğrencilerin davranışsal tepkileri üzerinde düşünmelerine olanak tanıyacaktır (Pardo vd., 2002).

Tartışılan herhangi bir konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmanın, konu hakkında daha olumlu duygulara ve davranışlara yol açacağı bilimsel bir gerçek olup, bilgi (bilişsel), duygu (duygusal) ve davranışsal (eylem eğilimi) durum öğrencilerin öğrenmesinde etkili olabilir (Klop ve Severiens, 2007). Ancak bilgi gelişimi, duygusal katılım ve tutum değişikliği arasında doğrudan bir ilişki olduğunu her zaman söylemek mümkün değildir. Her ne kadar bilişsel tutumlar öğretim bir sonucu olarak hızla gelişebilse de kişisel tutumlar genellikle müfredat girdilerinden etkilenmeden kalabilir. Bilindiği gibi çocukluk döneminden, sosyal yetiştirilmeden kaynaklanan bir kısım inanç ve davranış sisteminin değişmeden kalabileceği bilinmektedir. Katz ve Sarnoff'un (1954) görüşlerini esas alan bu çerçevenin, tüm bilgi girdilerine karşı iç tutarlılık ve güvenlik sağladığı varsayılmaktadır.

Bilim insanlarının hayvan araştırmalarını nasıl yürüttüklerini açıklamalarının, öğrencilere görüşlerini ifade etmeleri ve yansıtmaları için yapılandırılmış fırsatlar sağlamanın yanı sıra, duygusal bir girdi sağlayabilir. Hem bilişsel hem de duyusal yönlerinin bu öğrenme deneyiminde kullanılması öğrencilerde değişime yol açabilir.

Öğrencilerin bir kısmının hayvanlara yönelik empati ve hayvan insanlar gibi kabul edilmesi ve bu nedenle hayvanların insanlara gösterilen davranışa benzer bir davranış sergilenmesi gerektiğini savunduğu, kendilerinin bu deney amaçlı kullanılmasını kabul etmeyecekleri gibi hayvanlarında aynı amaçla kullanımlarını reddettikleri saptanmıştır. Öğrencilerin diğer bir kısmının ise hayvan hakları ile aldıkları tüm doğrudan ve dolaylı eğitim ve öğretimden sonra bile hayvanların deney amaçlı kullanımını kabul etmesinin mümkün olmadığını öne sürdükleri gözlenmiştir. Bir kısım öğrencilerin kararsız kaldıkları deney amaçlı kullanımını faydasına inanmalarına rağmen vicdani olarak hayvanların acı çekmeleri nedeni ile kararsız bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Bazı öğrencilerin ise hayvanların özgür olmaya haklarının olduğuna inandıkları, bu nedenle pet olarak insanlarla beraber yaşamalarını kabul etmedikleri saptanmıştır. Bu grup öğrenciler hayvanların zihinsel yeteneklerine olan inançlarına dair örnekler sunmaktadır. İfadeleri, hayvanların kendilerinin farkında olduklarına ve duyguları deneyimleyebileceklerine inandıklarını gösteriyor. Bu öğrencilerin bu konuya karşı güçlü bir duygusal tepkiye sahip oldukları çıkarımı yapılabilir.

Diğer bir grup öğrencinin ise hayvanların deney amacı ile kullanımına kısmen olumlu yaklaştıkları veya en azından karşı olmadıkları saptanmıştır. Hayvanlara zarar verilmemesi gerektiği, hayvanların insanlar tarafından korunup, kollanması gerektiğine inandıkları tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin hayvanların hastalıklara çare bulmak için kullanılması gerektiğine inandıkları, ancak kötü muameleye karşı oldukları anlaşılmaktadır. Bu grup öğrencilerden bir kısmının ise hayvanların araştırma ve test amacıyla kullanılması konusuna sıcak bakmadıkları, ama niçin bu şekilde düşündükleri ile ilgili açık bir görüş belirtmedikleri tespit edilmiştir. Diğer bir kısım öğrenciler ise tıbbi araştırmalar için deney yapmanın başka yolunun olmadığına inandıkları, ancak hayvanların zorunlu olmayan durumlarda araştırma için kullanılmasına katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin büyük bir kısmı hayvanlarla olan karmaşık etkileşimlerini deneyimlemektedir. Bu araştırma, öğrencilerin hayvan haklarına yönelik tutumlarını etkileyen kişisel faktörleri incelemelerine ve bunlar üzerinde düşünmelerine olanak tanıyan bir pedagojiye ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu nedenle tüm okul öğrencilerinin hayvan hakları konusunda eğitilmeleri gerekmektedir. Çoğu ülkelerde müfredat programlarında insanların diğer türlerle etkileşimi hâlâ müfredatının bir

parçası haline gelmemiş bir çalışma alanı olup, hayvan hakları tüm öğrencilerin üzerinde çalıştığı ve tartışıldığı bir konu olmalıdır. Günümüzde bilimsel çalışmalar birçok hayvanın başlangıçta sandığımızdan çok daha zeki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar, hayvanların korkudan kaygıya ve sevgiye kadar tüm duyguları sergiledikleri gerçeğini doğrulamaktadır. Okullar, hayvan davranışlarına odaklanan bilimsel keşiflerin yanı sıra hayvanlarla ilgili kişisel deneyimlerimize de bilgi verebilir ve bunları güçlendirebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Biyoloji öğretmen adaylarının hayvan hakları ile ilgili bilgilerinin taranması amacıyla uygulanan bu ankette öğretmen adaylarının;

Ülkemizde halen yürürlükte olan hayvan hakları yasalarının büyük çoğunluğunun yetersiz bulunduğu, lisans seviyesinde eğitim-öğretimde verilen hayvan hakları ile ilgili verilen eğitimi yetersiz olduğuna inandıkları, hayvan haklarının tüm toplum tarafından benimsenmesinde her seviyedeki okullarda verilen eğitimi önemine inandıkları anlaşılmaktadır. Toplumsal anlamda hayvan haklarının korunmasına yönelik kampanyalara katılımda isteksiz oldukları, ancak hayvan haklarının önemine evrensilliğine ve iyileştirilmesi gerektiğine inandıkları saptanmıştır. Öğrencilerin tamamına yakınının hayvanların insanların denetimi ve mülkiyetinde olamayacağına inandıkları, bu nedenle hayvanlara iyi davranılması gerektiği konusunda hem fikir oldukları görülmektedir.

Öğretmen adaylarının hayvanların yasal olarak haklarını ve korunma statüleri yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Hayvanların deneysel ve diğer amaçlarla kullanımlarının bir kısım kural ve kanunlarla düzenlendiği hakkında yeterli bir görüş sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmak mümkün görünmektedir. Bu durum öğrencilere verilecek hayvan hakları dersleri ile yakından ilgili olup, ortaöğretim müfredat programlarında deney hayvanların araştırma, bilimsel deneyler ve anatomik çalışmalarda nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili bir bölüm bulunması ve fen bilgisi ve biyoloji öğretmeni yetiştiren kurumların müfredatlarına yer alması gerekir. Genel anlamda bu derslerde hayvan hakları ile ilgili bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler ve etik değerlerin tartışılması esas alınmaktadır. Öğrencilerin büyük bir kısmının hayvanlarla olan karmaşık etkileşimlerini deneyimledikleri anlamakta olup, bu

araştırma, öğrencilerin hayvan haklarına yönelik tutumlarını etkileyen kişisel faktörlerin incelemelerine ve bunlar üzerinde düşünmelerine olanak tanıyan pedagojik çalışmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle tüm okul öğrencilerinin hayvan hakları konusunda eğitilmesi gerekmektedir. Çoğu ülkelerde müfredat programlarında insanların diğer türlerle etkileşimi hâlâ müfredatının bir parçası haline gelmemiş bir çalışma alanı olup, hayvan hakları tüm öğrencilerin üzerinde çalıştığı ve tartıştığı bir konu olmalıdır.

7. KAYNAKÇA

Andreas Vesalius Bruxellensis (1453) scholae medicorum Patavinae professoris. suorum de humani corporis fabrica librorum Epitome. Basilaee. ex officina Joannis Oporini. Anno 1543. Mense Junio.

Baş, T. (2003). Anket, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık; 55-95.

Bekoff, M. (2003). Conscions and self animals: Some Reflections; Zygon Journal of Religion & Science ; 38(2), 229-245

Berkes, F. Sacred Ecology (2008) 2nd Edition Routledge New York.

Brels, S. (2017). A global approach to animal protection. Journal of International Wildlife Law & Policy, 20, 105–123

Brey, P. (2008) Theorizing the cultural quality of new media Techno. 2007 Accessed on February, 2008; 11(1) <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/SPT/v11n1/pdf/v11n1.pdf>.

Colchester, M. (2000). Self-determination or environmental determinism for indigenous peoples in tropical forest conservation Conservation Biology. 2000;14(5), 1365–1367

Çobanoğlu, N. (2009). Kurumsal ve uygulamalı tıp etiği. (1.baskı). Ankara, Eflatun Yayınevi.

Davis, P. (1997). Dissection symposium: a meeting of minds? National Antivivisection Society Bulletin, Winter edition, 22–29.

Domingo, L., Maldonado, G. (2017). Quien actúa en favor del oso de anteojos de nombre “chucho”, Colombian Supreme Court of Justice Case No. AHC4806-2017, Radicación No. 17001-22-13-000-2017-00468-02 (July 26, 2017) (Colom.).

Francione, G. L., & Garner, R. (2010). The animal rights debate: Abolition or regulation? Columbia University Press.

Greenfield, C. L., Johnson, A. L., Shaeffer, D. J. and Hungerford, L. L. (1995). Comparison of surgical skills of students trained using models or live animals., Journal of the American Veterinary Medical Association, 206(12), 1840–1845.

Harmon, D. (2002). In light of our differences. 2002 Washington, DC Smithsonian Institution Press.

Holstermann, N., Grube, D. And Bogeholz, S., (2009). The influence of emotion on students' performance in dissection exercises. Journal of Biological Education, 43, 164-168.

- İzmirli, S. (2009). Türkiye’de veteriner hekimler, veteriner hekimliği öğrencileri, hayvan sahipleri ve toplumun hayvan gönenci (refahi) tutumları üzerine anket çalışması. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Jambor, A. (2016). About Animal Protection In Education, Institute of Legal History and Jurisprudence, Department of Legal History, DOI: 10.26649/musci.2015.086.
- Katz, D. ve Sarnoff, I. (1954). The motivational basis of attitude change. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 49, 115-124.
- Keleş, R., Ertan, B., (2002). Çevre Hukuğuna Giriş. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kline, A. D. (1995). We should allow dissection of animals. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 8(2), 190–197.
- Klop, T., Severiens, S. (2007). An exploration of attitudes towards modern biotechnology: A study among Dutch secondary, International. school students. *International Journal of Science Education*, 29(5), 663-679.
- Kinzie, Mable B. (1993). The Effects of an Interactive Dissection Simulation on the Performance and Achievement of High School Biology Students. *Journal of Research in Science Teaching*, 60:989-2002.
- Lock, R. (1993) Bovine eyeball dissection in schools and colleges. *Journal of Biological Education*, 27(3), 157.
- Lord, T. R. ve Moses, R. (1994). College students’ opinions about animal dissections. *Journal of College Science Teaching*, 23(5), 267–270.
- Malanczku, P. (1997). Akehurst's Modern Introduction To International Law 91 (7th ed., 1997).
- MEA. Current state and trends. Vol. 1: Ecosystems and well-being. Millennium Ecosystem Assessment. 2005 London Island Press
- Melikoğlu, B. (2009). Türkiye’de kurulan ilk Hayvanları Koruma Derneğinin tarihsel gelişimi. *Vet Hek Der Derg*, 80 (1): 37-49.
- Ministry of Education (2007). The New Zealand Curriculum. Wellington, New Zealand: Learning Media.
- Orlans, F. B. (1988). Debating dissection. *The Science Teacher*, 55(8), 36 40.
- Orlans, F. B. (1991). Dissection: the case against. *The Science Teacher*, 58(1), 12, 14.

- Öztaş, F., Yel, M., Öztaş, H. (2005). Biyoloji Eğitiminin Diğer Canlılar ve Çevreye Karşı İnsan Etik Değerlerinin Oluşumu Üzerine Etkileri Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (3), 295-306.
- Pardo, R., Midden, C. and Miller, J. (2002). Attitudes toward biotechnology in the European Union. *Journal of Biotechnology*, 98(1), 9-24.
- Paulovics, A. (2002). Állatvédelem az EU jogharmonizáció tükrében. Virtuóz Kiadó, Budapest.
- Pilgrim, S., Smith, D.J., Pretty, J. (2007). A cross-regional assessment of the factors affecting ecoliteracy: Implications for policy and practice *Ecological Applications*. 2007;17(6), 1742–1751
- Pretty, J., Hine R., Peacock J. (2006). Green exercise: The benefits of activities in green places *The Biologist*.;53(3), 143–8
- Pretty, J. (2007). Agricultural sustainability: Concepts, principles and evidence *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. ;363(1491), 447–66
- Rapport, D.J., Mergler, D. (2004), Expanding the practice of ecosystem health *EcoHealth*. 2004;1(2), 4–7
- Rapport, D.J., Whitford, W.G. (1999). How ecosystems respond to stress? Common properties of arid and aquatic systems *Bioscience*;49(3), 193–203
- Regan, T. (1987). The case for animal rights. In *Advances in animal welfare science 1986/87* (pp. 179-189). Springer, Dordrecht.
- Regan, T. (2007). Kafesler boşalsın: Hayvan haklarıyla yüzleşmek. Çev: Çağlayan, S. İletişim.
- Ruiz Muller, M. Twarog, S., Kapoor, P. (2004). Regulating bioprospecting and protecting indigenous peoples' knowledge in the Andean community: Decision 391 and its overall impacts in the region *Protecting and promoting traditional knowledge: Systems, national experiences and international dimensions*. 2004 Geneva United Nations, 241–262
- Samson, C., Pretty J. (2006). Environmental and health benefits of hunting diets and lifestyles for the Innu of Labrador *Food Policy*. 31(6), 528–553
- Serpell, J.A. (2004). Factors influencing human attitudes to animals and their welfare. *Animal Welfare*, 13, S145-S151.
- Singer, P. (2005). Hayvan Özgürleşmesi, çev. Hayrullah Doğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Singer, P. (2012). Pratik Etik. çev. Nedim Çatlı. İstanbul: İthaki Yayınları.

Skitka, L.J., Bauman, C. W. and Sargis, E.G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more? *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(6), 895-917.

Smith, D.J., Pilgrim, S., Cullen, L. Pretty, J., Ball, A., Benton, T., Guivant, J., Lee, D., Orr, D., Pfeffer, M. (2007). Coral reefs and people Sage Handbook on Environment and Society. 2007 London Sage Publications, 500–516.

Smith, E.A. Maffi, L.(2001). On the coevolution of cultural, linguistic, and biological diversity On biocultural diversity. 2001 Washington, DC Smithsonian Institution Press, 95–117.

Smith, W. (1990). Dissection and use of animals in schools. *The Australian Science Teachers Journal*, 36(4), 46–49.

Steger, M. A. E. ve Witt, S. L. (1989). Gender differences in environmental orientations: A comparison of publics and activists in canada and the us. *The Western Political Quarterly*, 42, 627-649.

Steiner, G. (2005). *Anthropocentrism and Its Discontents*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Stolton, S., Dudley, N., Randall, J. (2008). *Natural security: Protected areas and hazard mitigation*. Gland WWF.

Yaşar, A., İzmirli, S. (2006). Türkiye’de hayvan gönenci ile ilgili yasal düzenlemeler. *Vet Bil Dergisi*, 22(3-4):51-56.

Wheeler, A. G. (1993). Justifying the dissection of animals in biology teaching. *The Australian Science Teachers Journal*, 39(3), 30–35.